

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΣΤ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1977 | ΑΡΙΘ. 20

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ ΙΓΝΑΤΙΟΣ*

Ἡ Θεότης τοῦ Χριστοῦ.

1. Οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ περὶ τοῦ ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο Θεὸς διὰ τὸν Ἰγνάτιον. Ἀποδίδει εἰς τὸν Κύριον οὐ μόνον κοσμητικὰ καὶ ἐμφαντικὰ τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ ἐπιθέτα καὶ ιδιότητος, ἀλλὰ καὶ ἥδη ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς του ὀνομάζει τὸν Κύριον Θεὸν: «καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Ὁ Ἰγνάτιος δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξάρῃ ἰδιαιτέρως τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν ὡς Θεόν, ἐπειδὴ ἡ ἐκκλησία τῶν Ἐφεσίων καλῶς ἐγνώριζε καὶ ἐπίστευεν εἰς τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ, οἱ ὄπαδοὶ τοῦ ὁποίου παρ' αὐτοῖς τὸ πρῶτον προσέλεβον τὴν προσωνυμίαν «Χριστιανοί». Τὸ νέον, ὅπερ προσάγει ὁ Ἰγνάτιος εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου περὶ τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἐν ἐκάστῳ πιστῷ ὁ «ἀϊώνιος Σωτὴρ καὶ Θεός». Ὁ Χριστὸς, κατὰ τὸν Ἰγνάτιον, δεόν νὰ ἀναγνωρίζηται οὐχὶ ἀντικειμενικῶς ὡς Θεός, ἀλλ' ἐν ἀτρέπτῳ πίστει καὶ πεποιθήσει, ὅτι εἶναι ὁ Θεὸς ἐνὸς ἐκάστου πιστοῦ, ἐν αὐτῷ κατοικῶν καὶ τὴν εἰρήνην αὐτῷ δωρούμενος. Ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι μόνον Θεός, ἀλλὰ «ἡμῶν ὁ Θεός» ἢ «ἐμοῦ ὁ Θεός» (Πβλ. προοίμ. Ἐφεσ. καὶ 15,3. 18,2. Ῥωμ. προοίμ. καὶ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 506 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19 τεύχους.

3.6,3. Πολυκ. 8,3). Ἐὰν ἐνιαχοῦ ὁ Ἰγνάτιος παραλείπη τὸ «ἡ μ ὦ ν» ἐκ τοῦ «Θ ε ο ὤ», δὲν σημαίνει ὅτι ἀμφιταλαντεύεται εἰς τὴν ἐξ ὑποκειμένου θεώρησιν τοῦ Κυρίου, ὡς «Θ ε ο ὤ ἡ μ ὦ ν». Τοῦναντίον τὸ ἴδιον τοῦ Ἰγνατίου εἶναι ἀκριβῶς τοῦτο, ὅτι προβάλλει τοῖς Ἐφεσίοις τὸν Κύριον ὡς «Θ ε ὀ ν ἡ μ ὦ ν». Μόνον δὲ ὅταν ὁμιλῇ ὁ Ἰγνάτιος δι' ἕτερα πρόσωπα — αἰρετικούς — ἐμμέσως ἀποφεύγει τὴν χρῆσιν τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας «ἡ μ ὦ ν» ἢ «ὕ μ ὦ ν» (Πβλ. Τραλλ. 7,1. Σμυρν. 10,1).

2. Σημειωτέον δ' ὅτι ἔστιν ὅτε ὁ Ἰγνάτιος χρησιμοποιεῖ καὶ ἐτέρας ἐκφράσεις δηλωτικὰς τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, αἵτινες δυνατὸν νὰ προβληματίζουσι τὸν προχειρολογοῦντα ἐπὶ τῆς σκέψεως τοῦ πεπνυμένου τούτου Ἱεράρχου. Οὕτως ὁ Ἰγνάτιος ὀνομάζει τὸν Χριστόν: «ἐ ν σα ρ κὶ γ ε ν ὀ μ ε ν ο ς Θ ε ὀ ς» (Ἐφες. 7,2), «Θ ε ὀ ς ἀ ν θ ρ ω π ῖ ν ω ς φ α ν ε ρ ο ὕ μ ε ν ο ς» (Ἐφες. 16,3), ὁμιλεῖ διὰ τὸν «Θ ε ὀ ν τ ὀ ν ο ὕ τ ω ς ὑ μ ᾶ ς σο φ ῖ σ α ν τ α» (Σμυρν. 1,1) καὶ πῶς θαρραλεώτερον κάμνει λόγον διὰ τὸ «α ἱ μ α Θ ε ο ὤ» (Ἐφες. 1,1) καὶ «π ᾶ θ ο ς Θ ε ο ὤ» (Ρωμ. 6,3), φράσεις, αἵτινες μεταγενεστέρως θὰ ἠδύναντο νὰ χαρακτηρισθῶσι ὡς «π α τ ρ ο π α σ χ ῖ τ ῖ κ ᾶ ἰ!» Διὰ τὸν Ἰγνάτιον ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι μόνον «Θ ε ὀ ς» ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ «Θ ε ὀ ς ἐ ν ἡ μ ῖ ν» ἢ «ἡ μ ὦ ν», ἥτοι ἐν ἡμῖν «κ α τ ο ἰ κ ὦ ν» καὶ ἄρα οἶνει κτῆμα τῶν χριστιανῶν. Τοῦτο δ' ἀκριβῶς διακρίνει τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐθνικούς, οἵτινες ἐπίστευον εἰς ἐκτὸς ἑαυτῶν Θεὸν ἢ Θεότητα. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι ἀκόμη ἐν τῷ προοίμῳ τῆς πρὸς Ἐφεσίου ἐπιστολῆς του ὁ Ἰγνάτιος ὁμιλεῖ καὶ περὶ τοῦ «Θ ε ο ὤ Π α τ ρ ὀ ς» καὶ πολλάκις ὕστερον χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρον «Θ ε ὀ ς Π α τ ῆ ρ» (Ἐφες. 9,1. Μαγν. προοίμ. καὶ 3,1,5,2. Φιλαδ. 1,1 κ. ἄ.).

3. Νῦν τίθεται ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ἐρώτημα. Ποία ἡ σχέσηις Θεοῦ Πατρὸς καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ἐκ προοιμίου λεχθήτω ὅτι παρ' Ἰγνατίου ἀποκλείεται οἰαδῆποτε ἀναφορὰ εἰς θεωρίας τοῦ μεταγενεστέρου «δυναμικοῦ» ἢ «τροπικοῦ» μονοθεϊσμοῦ. Ὁ Ἰγνάτιος διακρίνει σαφῶς τὰ δύο «π ρ ὀ σ ω π α», Πατρὸς καὶ Υἱοῦ-Χριστοῦ. (Πβλ. Ἐφες. 2,1. 4,2. 5,1. 18,2. Μαγνησ. 1,2. 5,2. 13,1. Τραλλ. 1,1. 12,2. κ. ἄ.).

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Ένοριακὸν ἔργον.

Ἡ ἔναρξις τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων εἶναι ἐν ὄψει. Θὰ λειτουργήσουν καὶ ἐφέτος ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν ναῶν τῆς χώρας, ἐγκολπούμενα περὶ τὸ ἡμῶν ἑκατομμύριον παιδιῶν καὶ νέων, διὰ νὰ τοὺς στερεώσουν τὸ ὁρθόδοξον φρόνημα καὶ νὰ διαπλάσσουν χαρακτῆρας κατὰ τὰ πρότυπα τῆς εὐαγγελικῆς ἠθικῆς.

Τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα εἶναι θεομὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἀποβλέπων εἰς τὴν τρυφερὰν ἡλικίαν, τὴν ὅποιαν σώζει ἀπὸ τοὺς περιβάλλοντας αὐτὴν ψυχικοὺς κινδύνους, πολλοὺς καὶ φοβεροὺς, εἰς ἐποχὴν βαθείας κρίσεως, ὅποια ἢ ἰδική μας. Ἀξίζει αὐτὸ τὸ ἔργον πᾶσαν στοργὴν καὶ ὑποστήριξιν ἐκ μέρους τῶν ποιμένων κάθε ἐνορίας, εἰς τὴν ὅποιαν ἐπιτελεῖται. Πρέπει νὰ τὸ βλέπουν ὡς μίαν πλευρὰν καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας τοῦ ὅλου ἐνοριακοῦ τῶν ἔργου, πὸν ἔχουν ἐπωμοσθῆ. Ἀφορᾷ εἰς τὸ τμήμα τοῦ ποιμνίου τῶν, πὸν εἶναι ἢ ἀγγὴ τῆς αὐριανῆς ἐνορίας.

Ἄς τὸ περιβάλλον λοιπὸν μὲ πολὺν ἐνδιαφέρον καὶ ἔμπροσθεν συμπαράστασιν, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὴν συναίσθησιν ὅτι εἶναι οἱ πνευματικοὶ πατέρες τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, πὸν διδάσκονται τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ πράξιν ἐντὸς τοῦ ναοῦ.

Οὐ μόνον τὰ ἀνωτέρω χωρία, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς προοίμοις τῶν ἐπιστολῶν του καὶ ἐν ἄλλαις θέσεσιν (π.χ. Ἐφεσ. 21,2. Μαγνησ. προοίμ. Τραλλ. 13,2. Ρωμ. προοίμ.) ὁ Ἰγνάτιος ἀποδεικνύεται δεχόμενος τὴν ὑπαρξιν ἀνεξαρτήτων προσώπων τοῦ τε Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Υἱοῦ, μάλιστα οὐ μόνον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπι γῆς ἐπιφανείας τοῦ Χριστοῦ, ὁλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν καὶ ἐπάνδον αὐτοῦ εἰς τὸν Πατέρα. Ὁ Ἰγνάτιος εὔχεται τῇ ἐκκλησίᾳ Ἐφέσου εὐλογίας ἀπὸ τε τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ - Χριστοῦ καὶ συνιστᾷ τοῖς χριστιανοῖς νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ αὐτοῦ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν (Ἐφεσ. 20,1. Ρωμ. 4,2. Σμυρν. 4,1). «Λιτανεύσατε τὸν Χριστὸν ὑπὲρ ἐμοῦ», παρακαλεῖ τοὺς χριστιανὺς τῆς Ῥάμης.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Πρότυπον ταπεινοῦ φρονήματος.

Ὁ ἱερεὺς εἶναι διὰ τοὺς πιστοὺς ὁδηγὸς εἰς τὰς τριβύδας τῶν ἀρετῶν. Ὅχι μόνον μὲ ὅσα λέγει, ἀλλὰ κυρίως μὲ ὅσα πράττει. Μὲ αὐτὰ τὰ τελευταῖα, ἀναδεικνύεται πρότυπον κάθε ἀρετῆς, ἐμπνέον τὴν μίμησιν.

Ὅπως λοιπὸν εἰς τὰς ἄλλας ἀρετάς, οὕτω καὶ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην πρέπει οἱ κατ' ἐνορίαν ποιμένες μας νὰ δίδουν, μὲ τὴν ὅλην συμπεριφορὰν των, ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ ἐκτὸς τούτου, τὸ καλὸν παράδειγμα εἰς τὸ πλήρωμα. Νὰ ἀποφεύγουν δηλ. τὴν ἐπίδειξιν, τὴν περιαντιολογίαν, τὴν δημιουργίαν ἐντυπώσεως ὅτι ἔχουν ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ τῶν τυχόν προσόντων των.

Ὁ ταπεινὸς ἱερεὺς ἔχει πολλὴν τὴν χάριν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὸ ἔργον του εὐδοοῦται. Αἱ ψυχαὶ τὸν εὐρίσκουν ἑλκυστικόν, διότι ἔχουν τὴν βεβαιότητα, μὲ τὴν σεμνότητα πρὸς τὸν διακρίνει, ὅτι εἶναι ὄντως εὐαγγελικὸν τὸ πνεῦμα του.

Ἡ Ἡμέρα τοῦ «Ὅχι».

Ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου, ἡ Ἡμέρα τοῦ «Ὅχι», εἶναι ἡ δευτέρα ἐθνικὴ μας ἑορτή. Μᾶς ἐνθυμίζει ἀφθιτον δόξαν, στέφασαν μίαν ἐλληνικὴν γενεάν, ἡ ὁποία δὲν παρῆλθεν ἀκόμη. Τὴν γενεάν τοῦ 40 - 41, πρὸς ἐδάμβωσε τὸν κόσμον μὲ τὸν ἡρωϊσμόν της, διὰ τὸν ὁποῖον εἰς τῶν μεγάλων ἡγετῶν τοῦ συμμαχικοῦ κόσμου εἶπεν: «Ἐως τώρα συνηθίζετο νὰ λέγεται ὅτι οἱ Ἕλληνες πολεμοῦν ὡς ἥρωες. Ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, θὰ λέγωμεν ὅτι οἱ ἥρωες πολεμοῦν ὡς Ἕλληνες».

Τὸ θαῦμα ἐκεῖνο, ἀθάνατον κόσμημα τῆς Ἱστορίας μας, ὀφείλεται εἰς τὴν φιλοπατριαν καὶ τὴν γενναιότητα. Ὅφείλεται ὅμως καὶ εἰς τὴν θρησκευτικὴν πίστιν, παράγοντα σπουδαῖον εἰς ὅ,τι λαμπρὸν ἐπετέλεσε τὸ Γένος μας κατὰ τὸν ὑπερτριχιλιετῆ βίον του. Τὸ δίκαιόν του ὁ ἐλληνικὸς λαὸς τὸ ἀπέθεσεν εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας καὶ μὲ ψυχικὴν δύναμιν ἀντιλουμένην ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἀνεδείχθη πάλιν πρωταθλήτης καὶ πρότυπον δι' ὅλους τοὺς λαοὺς εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνας.

Τιμὴ λοιπὸν ἀξία πρὸς τὴν ἡμέραν αὐτὴν θ' ἀποδοθῆ, ἂν συνειδητοποιήσωμεν — μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ ἑορτασμοῦ της — βαθύτερον τὴν ὡς ἄνω ἀλήθειαν: Ὅτι δηλαδὴ εἰς τὸν χριστιανισμόν της ἡ Ἑλλὰς εὐρίσκει μέγα κίνητρον τῶν ἄθλων της.

Διὰ τὰ τὸν βλέπουν ὄντως πατέρα των.

Εἰς τὰς μικρὰς κοινωρίας, ὡς εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν χωρίων, ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ δίδῃ περισσοτέραν προσοχὴν εἰς τὴν συμπεριφορὰν του, ὥστε νὰ διατηρῇ ὡς τὸ κῆρος του καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοὶ νὰ τὸν αἰσθάνονται ὄντως πνευματικόν των πατέρα, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ προσφεύγουν μὲ ἐμπιστοσύνην διὰ κάθε πρόβλημά των. Τοῦ ὁποίου τὴν γνώμην νὰ ἀσπάζονται ὡς ἀνεπηρέαστον καὶ ἀπὸ Θεοῦ φωτισμένην. Εἰς τὸν ὁποῖον νὰ ἀνοίγουν τὰς καρδίας των.

Τί πρέπει λοιπὸν νὰ κάμῃ ὁ ποιμὴν πὺν καθημερινῶς, λόγῳ τοῦ ὀλιγοστοῦ ἀριθμοῦ τῶν προβάτων του, ζῆ ἀνάμεσα εἰς ὅτι τυχὸν τείνει νὰ τὰ διαιωῇ, ὡς εἶναι τὰ βιοτικά συμφέροντα, αἱ διαφοραὶ ἀντιλήψεως, αἱ περὶ τὰ κοινὰ διχογνωμίαι κ.τ.λ.; Νὰ μὴ ἀναμιγνύεται, νὰ μὴ προσωποληπιῇ. Νὰ εἶναι — ὅπως καὶ ἡ Ἐκκλησία μὲ τὸ ὅλον πνεῦμα της — ὑπεράνω τῆς ἰδιοτελείας καὶ τοῦ «ἐγώ», πὺν καθὼς γράφει ὁ εὐσεβὴς στρατηγὸς Μακρογιάννης εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του, δὲν πρέπει νὰ ζῶμεν εἰς αὐτό, ἀλλ' εἰς τὸ «ἐμεῖς», ἄν θέλωμεν νὰ εἴμεθα καλοὶ Ἕλληνες καὶ καλοὶ χριστιανοί.

Π Ρ Ο Σ Κ Λ Η Σ Ι Σ

Καλοῦνται τὰ μέλη τοῦ ΙΕΡΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΚΑΗΡΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ τὴν 29 Νοεμβρίου 1977, ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 9 π.μ. εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις Ἱ. Ναὸν «ἡ Ἁγία Εἰρήνη», ὁδὸς Αἰόλου, εἰς Γεν. Συνέλευσιν μὲ θέματα:

1. Ἀνακοινώσεις Δ. Σ. καὶ ἔγκρισσις πεπραγμένων.
2. Ἀρχαιρεσίαι.

Ἐν περιπτώσει μὴ ἀπαρτίας ἐπαναλαμβάνεται ἄνευ ἄλλης προσκλήσεως τὴν 16 Δεκεμβρίου 1977, ἡμέραν Παρασκευὴν εἰς τὸν ἴδιον τόπον καὶ χρόνον μὲ τὰ αὐτὰ θέματα.

Δικαίωμα συμμετοχῆς ἔχουν τὰ Ταμειακῶς ἐνημερωμένα μέλη τοῦ Ι.Σ.Κ.Ε. Ὅδηγίαι καὶ ψηφοδέλτια ἐστάλησαν ταχυδρομικῶς.

Ἀθῆναι 5 Ὀκτωβρίου 1977

Διὰ τὸ Δ. Συμβούλιον

Ὁ Πρόεδρος
ΝΙΚ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
ΔΗΜ. ΠΛΑΤΗΣ

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΟΔΟ CASEL ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΧΕΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Εἰς προηγούμενον ἄρθρον μας ἐτονίσαμεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐσιαστικὴ σχέσις μεταξὺ τῶν Ἐθνικῶν καὶ Χριστιανικῶν Μυστηρίων. Ἐν τῇ συναφείᾳ ταύτῃ δύναται νὰ ἀναφερθῆ ἡ πολλὰς ἀντιλογίας προκαλέσασα ἄποψις τοῦ διαπρεποῦς ρωμαιοκαθολικοῦ θεολόγου Odo Casel, ὅστις ἠσχολήθη ἐνδελεχῶς περὶ τὸ ζήτημα τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως τῶν Χριστιανικῶν καὶ τῶν Ἐθνικῶν Μυστηρίων.

Κατὰ τὸν Casel, τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας ἰδρύθησαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ὁ Ἐθνισμὸς εἶχε προπαρασκευασθῆ ἔν τινι μέτρῳ δι' αὐτά, ἐπειδὴ ἐν τοῖς μυστηρίοις εἶχε γνωρίσει τὸν αὐτὸν «τύπον» ἢ τὸ αὐτὸ «εἶδος». Δι' αὐτὸ ὁ Χριστιανισμὸς, εἰσελθὼν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ, ἐχρησιμοποίησε τὰ ἐκφραστικὰ μέσα τῶν Μυστηριακῶν Θρησκευτῶν, ἵνα φέρῃ εἰς ἐπαφὴν τοὺς ἐθνικοὺς μετὰ τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδίως μετὰ τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Οὕτω τὰ μυστήρια τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου ὑπῆρξαν, ὑπὸ τινα ἔποψιν, προπαιδευτικὸν σχολεῖον, ὁδηγοῦν πρὸς τὸν Χριστόν. Αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅπερ οἱ ἐθνικοὶ ἐζήτουν μετὰ νοσταλγίας ἐν τοῖς μυστηρίοις, προσεφέρθη εἰς αὐτοὺς ἀληθῶς ἐν τῇ χριστιανικῇ λατρείᾳ. Οὗτοι παρίστων δραματικῶς τὴν ζωὴν καὶ τὰ πάθη μιᾶς θεότητος ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως μετάσχουν τῆς ἀθανάτου ζωῆς τῶν Θεῶν καὶ οὕτως εὔρουν τὴν σωτηρίαν. Ἀκριβῶς ταύτην προσέφερον ὁ Χριστιανισμὸς. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ἀπέθανε καὶ ἀνέστη. Οἱ Χριστιανοὶ ἐπιτυχάνουν τῆς σωτηρίας μετέχοντες τῶν Παθημάτων καὶ τῆς Ἀναστάσεώς Του διὰ τῶν Μυστηρίων, πρὸ πάντων διὰ τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Εὐχαριστίας, διὰ τῆς ὅλης λατρείας. Ὅθεν, κατὰ τὸν Casel, δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν ὀρθῶς τὴν λατρείαν, μόνον ἐὰν ἐξετάζωμεν αὐτήν, κατ' ἀνα-

λογίαν πρὸς τὰ ἀρχαῖα μυστήρια, ὡς «λατρευτικὸν μυστήριον» (Kultmysterium). Βεβαίως οὗτος δὲν ἀμφισβητεῖ τὰς μεταξὺ τῶν ἀρχαίων μυστηρίων καὶ τῆς χριστιανικῆς λατρείας ὑφισταμένας διαφοράς, δοθέντος, ὅτι ἐκεῖνα μὲν στηρίζονται ἐπὶ τοῦ μύθου, αὕτη δὲ ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος τοῦ ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθέντος καὶ ἀναστάντος Κυρίου. Ὁ Casel τονίζει, ὅτι ὁ τύπος (Tyrus), τὸ λατρευτικὸν εἶδος «μυστήριον» περιέχει ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ὀρθῶς κατανοουμένην οὐσίαν τῆς χριστιανικῆς λειτουργίας, τ.ἔ. ἐν σωτηριῶδες γεγονός, τὰ Πάθη καὶ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν παρουσίαν τοῦ σωτηριώδους αὐτοῦ γεγονότος ἐν τῇ λατρείᾳ, πρὸ πάντων ἐν τοῖς μυστηρίοις, τὴν μετάδοσιν τῆς σωτηρίας καὶ τῆς χάριτος εἰς ἐκείνους, οἵτινες μετέχουν τῆς λατρείας. Δι' αὐτὸ ὁ Casel ὀρίζει εὐσυνόπτως τὴν λατρείαν ὡς «τὸ λατρευτικὸν μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας». Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἡ λατρεία εἶναι ἐκεῖνο τὸ μυστήριον, τοῦ ὁποίου ἀντικείμενον εἶναι ἡ ἀπολυτρωτικὴ ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ. Παρούσα καὶ ἐνεργὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνέργεια καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ἡ χάρις, δηλαδὴ ὁ καρπὸς τῆς ἐνεργείας ταύτης. Τὸ ὅτι ἐν παρῳχημένον γεγονός γίνεται ἐν τῇ λατρείᾳ παρὸν εἶναι μυστηριώδης καὶ ἀπρόσιτος εἰς τὴν διάνοιαν ἀλήθεια τῆς πίστεως.

Ἡ θεωρία τοῦ Casel δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἐξ ὀλοκλήρου δεκτὴ τοσοῦτο μᾶλλον ὅσο ἡ νηφαλία ἔρευνα ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐσιαστικὴ καθ' ὕλην ἀναλογία μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν καὶ χριστιανικῶν μυστηρίων. Ὁ καθηγητὴς Παν. Τρεμπέλας σημειοῖ: «Οὐδεμίαν πραγματικὴν σχέσιν ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δι' ὕδατος καθάρσεων καὶ τοῦ λουτροῦ τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος... Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅτι αἱ δι' ὕδατος καθάρσεις ἐν ταῖς μυστηριακαῖς θρησκείαις δὲν ἀποτελοῦν μέρος τῶν καθ' αὐτὸ μυστηριακῶν τελετῶν, ἀλλὰ προετοιμασίαν καὶ προπαρασκευὴν εἰς τὴν κυρίως μύσιν. Τούναντίον ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ἀποτελεῖ τὸ βάπτισμα αὐτὴν ταύτην τὴν μυστηριακὴν τελετήν». «Ὅσον ἀφορᾷ, ἐξ ἄλλου, εἰς τὸ μυστήριον τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας, «ὑπάρχει μὲν καὶ ἐν τοῖς

εἰδωλολατρικοῖς μυστηρίοις δεῖπνον, ἀλλ' ἐν τῇ Θ. Εὐχαριστίᾳ κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον κοινωνοῦμεν αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου (Α' Κορ. 1', 16' 1α', 27). Δὲν ἀποτελεῖ λοιπὸν ἡ Θεία Εὐχαριστία δεῖπνόν τι ἱερόν, ἐν τῷ ὁποίῳ παρατίθενται βρώματα ἀπλῶς ἡγιασμένα, ὡς ἐξεδέχοντο τοῦτο περὶ τῶν ἰδίων δεῖπνων οἱ ὁπαδοὶ τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν, ἀλλ' ἀποτελεῖ τράπεζαν συνδεδεμένην ἀρρήκτως πρὸς τὸ ὑπερουράνιον θυσιαστήριον, καὶ προτίθεται ἐν αὐτῇ εἰς βρώσιν καὶ πόσιν αὐτὸς ὁ ἐνανθρωπήσας Θεὸς» (Π α ν. Τ ρ ε μ π έ λ α, Μυστηριακαὶ θρησκειᾶ καὶ Χριστιανισμός, Ἀθῆναι, 1932, σελ. 108 - 109).

Παρὰ ταῦτα, πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὰ θετικὰ στοιχεῖα τῆς θεωρίας τοῦ Casel, ὅταν μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὸ τοῦ Söhngen προβληθεῖσαν μεμετριάσμενην μορφήν αὐτῆς: Ἡ ἀπολυτρωτικὴ ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ εἶναι παρούσα ἐν τῷ μέτρῳ, καθ' ὃ εἰς ἐκείνους, οἵτινες μετέχουν τῶν μυστηρίων, δημιουργεῖται ἐν ἀντίγραφον (Abbild) τῆς λυτρώσεως. Δηλαδή αὐτό, ὅπερ εἶναι ἡ ἄμεσος συνέπεια τοῦ μυστηρίου, εἶναι ἐν ἀντίγραφον τῆς λυτρώσεως ἐν τῷ μετέχοντι τοῦ μυστηρίου. Ὁ βαπτιζόμενος ἐνταφιάζεται μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ ἀναστηθῇ μετ' αὐτοῦ. Ὁ μετέχων τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ μεταλαμβάνων τῶν ἀκράντων μυστηρίων θύεται μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀγιάζεται. Ἀλλὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦτο τῆς λυτρώσεως δὲν εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἀπολυτρωτικὴ πρᾶξις, ἀλλ' ἡ συνέπεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ταύτης.

Ἡ ὅλη θεωρία τοῦ Odo Casel καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ, ἥτις ἀνεπτύχθη περὶ τὸ λειτουργικὸν κέντρον τῆς μονῆς Maria Laach, εἶναι ἀξία ἰδιαίτερας ἐξάρσεως ὡς ἀντίδρασις ἐναντίον τῆς μέχρι τοῦδε κυριαρχούσης ἀφηρημένης καὶ νοησιαρχικῆς κατανοήσεως τῆς Θείας Λειτουργίας. Ἡ θεωρία αὕτη, ὡς παρατηρεῖ ὁ διαπρεπὴς λειτουργιολόγος Jungmann, κατέστησε συνειδητόν, ὅτι ἡ ἐν τῇ λατρείᾳ «ἀνάμνησις» τοῦ Πάθους καὶ τῆς Ἀναστάσεως δὲν εἶναι ὑποκειμενικὴ ἀνάμνησις τῶν πρὸ 2.000 ἐτῶν συμβάντων, ἀλλ' ἔχει καὶ ἀντικειμενικὸν χαρα-

κτῆρα. Τελουμένης τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ καθαγιαζομένων τῶν τιμίων δώρων, συμβαίνει μία «ἀνάμνησις», ἀκόμη καὶ ἐὰν οὐδεὶς ἔχη ἐν τῇ σκέψει του ταύτην. Οὕτως ἡ λύτρωσις δὲν εἶναι τι παροχρημένον, ἀλλ' εἶναι παροῦσα πρὸ πάντων ἐν τῇ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὅστις εὐρίσκεται ἐν τῇ λατρευτικῇ συνάξει, εἶναι ὁ καρπὸς τῆς λυτρώσεως. Ἐν τῇ συνάξει ταύτῃ παρευρίσκεται ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Χριστός, ὅστις εἶπεν: «Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Μαθ. κη' 20). Δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις ἔζησε κάποτε εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅστις ζῆ καὶ βασιλεύει. Αὐτὸς Οὗτος ὁ Χριστὸς ἐνεργεῖ ἐν τοῖς μυστηρίοις. Εἶναι ὁ ἀρχιερεὺς καὶ συγχρόνως τὸ θῦμα· εἶναι ἐν τῷ μυστηρίῳ παρών. Ἄλλ' ἡ ἐν τῷ μυστηρίῳ παρουσία αὕτη εἶναι μόνον ἐν τμῆμα μιᾶς πολλαπλῆς παρουσίας τῆς σφζούσης πραγματικότητος, ἣτις παρέχεται εἰς ἡμᾶς ὡς δωρεὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ λατρείᾳ. Ὁ Casel ἐχρησιμοποίησε τὴν ἔννοιαν τοῦ μυστηρίου καὶ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἐθνικῶν μυστηρίων ὡς μέσον προβολῆς τοῦ πλοῦτου τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς δυνάμεως τῆς χριστιανικῆς λατρείας, ἣτις καθιστᾷ τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν μυστηριακὴν κοινωνίαν καὶ «mirabile sacramentum».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν Περιδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» παρακαλοῦνται, ὅπως πᾶσαν ἀλλαγὴν διευθύνσεώς των γνωστοποιῶν ἀμέσως εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν ὡς εἴρηται Περιδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι Τ. 140, δι' ἐπιστολῆς των, σημειουμένης ἀπαραιτήτως τῆς παλαιᾶς διευθύνσεως, ἵνα καταστῆ δυνατὴ ἡ κανονικὴ ἀποστολὴ τῶν φύλλων.

Ἐκκλησιαστικὸν ἑορτολόγιον τῆς Ἐκκλησίας μας

Ο ΠΑΓΚΑΛΟΣ ΙΩΣΗΦ

Τῆ μνήμῃ τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ ἐνός ἀπὸ τὰ δώδεκα παιδιὰ τοῦ Ἰακώβ, τιμᾶ ἡ Ἐκκλησία μας τὴ Μεγάλῃ Δευτέρᾳ. Ὁ λόγος ποῦ μπαίνει στὶς μέρες τῆς Μεγάλῃς Ἑβδομάδας εἶναι, γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Ἰωσήφ ἔχει μερικὲς ὁμοιότητες μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Κυρίου. Προεικονίζει, ὅπως λέγεται στὴ γλώσσα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ Χριστὸ σὲ ὀρισμένα σημεῖα.

Ἐντάσσεται στὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα.

Ἡ προδοσία τοῦ ἀπὸ προσφιλή πρόσωπα στοὺς ἐμπόρους γιὰ τριάντα, μόνο, ἀργύρια, ὅπως καὶ τοῦ Ἰησοῦ μὲ παρόμοιες συνθήκες καὶ μὲ τὸ αὐτὸ ποσὸ τῶν νομισμάτων. Οἱ κακουχίες τοῦ Ἰωσήφ, γιὰ νὰ εἶναι συνεπὴς μὲ τὸ θεῖο θέλημα, μαρτυροῦν τοῦ Χριστοῦ τὰ παθήματα, γιὰ νὰ φέρει σ' αἴσιο πέρας τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας. Ἀκόμη τὸ ἀνέβασμα τοῦ Ἰωσήφ ὡς τὸ θρόνο τῶν Φαραῶ σὰν ἀντιβασιλέας, μάλιστα ἀλλοεθνῆς, κι αὐτὸ εἶναι μιὰ προεικόνιση τῆς δόξης τοῦ Κυρίου μέχρι τῶν οὐρανῶν, ὕστερα ἀπὸ τὰ παθήματα ποῦ δοκίμασε. Γι' αὐτούς, λοιπόν, τοὺς λόγους ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα τῶν ἀγίων Παθῶν ἀνοίγει μὲ τὸν Ἰωσήφ. Γιὰ τὸ Ἰησοῦς ἔρχεται στὸ μαρτύριο, προδίδεται ἀπὸ τὸ μαθητὴ του, ποῦ εἰσπράττει «τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου» μὲ τριάντα ἀκριβῶς ἀργύρια, ὅσα εἰσέπραξαν καὶ τὰ ἀδέλφια τοῦ Ἰωσήφ.

Ὁ Ἰωσήφ εἶναι γνωστὸς σ' ὅλους μας, ἀπὸ τὰ μαθήματα τοῦ Δημοτικοῦ, ὡς παιδὶ τοῦ πατριάρχῃ Ἰακώβ καὶ τῆς Ραχὴλ. Ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς πληροφορεῖ (Γένεσις, κεφ. 36) πῶς εἶχε πολλὰ χαρίσματα. Καὶ ὁ «πεποικιλμένος χιτῶν» του, τὸν ὁποῖο φοροῦσε ἦταν συμβολικὸς. Μαζὶ μὲ τὸ δεῖγμα τῆς ἰδιαίτερης ἀγάπης τοῦ πατέρα του φανέρωνε καὶ τὰ ἐξαιρετικὰ σωματικὰ καὶ ψυχικὰ του χαρίσματα, τίς πολλές του ἀρετές. Αὐτὰ τὰ πνευματικὰ προσόντα καὶ πλεονεκτήματα τοῦ Ἰωσήφ προκάλεσαν τὴν ἀντιζηλία καὶ τὸ φθό-

νο τῶν δέκα ἑτεροθαλῶν ἀδελφῶν του ἀπὸ τῆ Λεία, τὴν πρώτη σύζυγο τοῦ Ἰακώβ.

Τὸ πάθος τῶν ἀδελφῶν του.

Ἡ ἀντιπάθεια καὶ τὸ μίσος τῶν δέκα ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ πρὸς αὐτὸν εἶχε πάρει, μὲ τὸ χρόνο, ἐπικίνδυνες διαστάσεις. Μάλιστα ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἔμαθαν πὼς ὁ ἀδελφός τους εἶχε δεῖ κάτι παράξενα ἀλληγορικά ὄνειρα καὶ τὰ πληροφορήθηκαν μὲ τις λεπτομέρειές τους, σκανδαλίστηκαν, καὶ ὁ φθόνος τους φούντωνε ὀλοένα. Πίστεψαν, καὶ καλλιέργησαν αὐτὴ τὴν ἰδέα, ὅτι τάχα αὐτὰ τὰ ὄραματα θὰ ἔταν σὲ βάρος τους. "Ἐτσι μιὰ μέρα, ὅταν εἶδαν τὸν Ἰωσήφ —θὰ ἔταν τότε δεκαπεντάχρονος χαριτωμένος ἔφηβος— νὰ ἔρχεται σ' αὐτοὺς ἔξω στοὺς κάμπους ὅπου ἔβοσκαν τὰ κοπάδια τοῦ πατέρα τους, πέρασε ἀπ' τὸ μυαλό τους κάτι πολὺ σατανικό.

—Παιδιά, νὰ ὁ ἐνυπνιαστής! Εἶναι ἢ πιὸ κατάλληλη γιὰ μᾶς εὐκαιρία νὰ τὸν ξεκάνουμε!

—Καὶ πὼς θὰ δικαιολογηθοῦμε στὸ γέρο πατέρα μας;

—Κάτι θὰ βροῦμε νὰ τοῦ ποῦμε. Νά, πὼς τὸν σπάραξε θηρίο ἄγριο. Θὰ τοῦ δείξουμε καὶ τὸ πουκάμισό του ἀφοῦ τὸ βάψουμε σ' αἷμα ἐνὸς ἄρνιοῦ.

—Καὶ τότε θὰ δοῦμε, πρόσθεσε ἓνας ἄλλος, ἂν θὰ ἐπαληθέψουν τὰ τρανὰ σχέδια.

Μεσολαβεῖ ὁ Ρουβὴν. Προτείνει ἀντισχέδιο. Ἄντὶ νὰ τὸν σκοτώσουν, νὰ τὸν πουλήσουν στοὺς Μαδιανίτες ἐμπόρους. "Ἐτσι, τοὺς εἶπε, δὲ θὰ βάψουνε τὰ χέρια τους μὲ ἀδελφικό αἷμα.

Ἡ Θεία Πρόνοια χρησιμοποίησε γιὰ ὄργανό της τὸ Ρουβὴν γιὰ νὰ προστατέψει τὸν ἀθῶο Ἰωσήφ, ποὺ τὸν προόριζε γιὰ πολὺ πιὸ σημαντικὴ ἀποστολή. Φρόνιμος καὶ πονόψυχος ἦταν ὁ Ρουβὴν. Ἦθελε νὰ γλυτώσει τὸν Ἰωσήφ ἀπ' τὰ φονικά χέρια τῶν κακῶν ἀδελφῶν του. Ὁ Βενιαμίν, ὁ δωδέκατος καὶ τελευταῖος τῆς σειρᾶς δὲν ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τὸ σπίτι, γιὰτὶ ἦταν καὶ μικρός.

Ἀπὸ τὴ στάση τοῦ Ρουβὴν κι ἄλλων, βγαίνει τὸ συμπέρασμα πὼς δὲν εἶχαν ὅλοι τους κακὲς διαθέσεις. Ἄλλὰ ἐπικράτησαν οἱ ἀδιάλλακτοι. Δὲν μπορούσαν νὰ τοὺς ἀποτρέψουν, γιὰτὶ αὐτοὶ ἦταν πιὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς ποὺ

είχαν καλές διαθέσεις για τὸν Ἰωσήφ. Ἔτσι ἀπότρεψαν τὸ φόνο ὄχι ὁμως καὶ τὸ πούλημα τοῦ Ἰωσήφ στοὺς Μαδιανίτες, πού ἀπ' ἐκεῖ, συνήθως, περνοῦσαν γιὰ τὴν Αἴγυπτο, ὅπου μετέφεραν ἐμπορεύματα.

Ὁ Ἰωσήφ στὸ σπίτι τοῦ Πετεφρῆ.

Συμμορφώθηκαν μὲ τοῦ Ρουβὴν τὴν ὑπόδειξη. Παραδίνουν τὸν Ἰωσήφ στοὺς Μαδιανίτες. Τὸν «πεποικιλμένο» (πλουμιστὸ) χιτῶνα τὸν βάφουν σ' αἷμα κατσίκας καὶ τὸν παρουσιάζουν, τ' ἄσπλαχνα ἀδελφία, στὸ γέρο πατέρα τους, λέγοντας ὑποκριτικὰ πὼς ὑποψιάζονται μὴν εἶναι τοῦ Ἰωσήφ! Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ φανταστεῖ καὶ νὰ περιγράψει τὸν ἀνέκφραστο πατρικὸ πόνο καὶ τοὺς κοπετοὺς τοῦ Ἰακώβ.

Ἡ ἅγια Γραφή στὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως, περιγράφει αὐτὸ τὸ πένθος τοῦ Ἰακώβ. Καὶ λέγει ὁ δύστυχος πατέρας μὲ σπαραγμὸ καρδιᾶς: «Θὰ πεθάνω κι ἐγὼ ἀπ' τὴ μεγάλη μου λύπη. Πενθώντας θὰ κατεβῶ ὡς τὸν Ἄδη, γιὰ νὰ συναντήσω τὸ ἀγαπημένο μου παιδί, τὸν Ἰωσήφ». Καὶ τὸ πένθος αὐτὸ τὸ σήκωσε ὁ Ἰακώβ εἴκοσι ὀλάκερα χρόνια. Ὁ Θεὸς βράβευσε τὸν καρτερικὸ καὶ πιστὸ Ἰακώβ. Τὸν ἀξίωσε, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, ν' ἀγκαλιάσει ζωντανὸ τὸ γιό του καὶ νὰ κλάψει μαζί του, τούτη τὴ φορὰ ἀπὸ ἀνείπωτη χαρὰ, δοξάζοντας τὸ Θεό.

Οἱ Μαδιανίτες πού εἶχαν ἀγοράσει γιὰ τριάντα ἀργύρια τὸ πολῦτιμο «ἐμπόρευμά» τους, πουλοῦν τὸν Ἰωσήφ, σὰν δούλο στὸν Πετεφρῆ, οἰκονόμο τῆς αὐλῆς τοῦ Φαραῶ, πού εἶχε θέση μεγάλη κι ἐμπιστευτική. Ὁ Πετεφρῆς ἦταν πανίσχυρος κοντὰ στὸ βασιλιά καὶ ὁ Ἰωσήφ ἐγίνε, ἀναφέρει ἡ Γένεση, εὐλογία γιὰ τὸ σπίτι τοῦ Πετεφρῆ. Τὸν πῆγε στὸ δικό του σπίτι γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ αὐτόνε, γιατί ψυχολόγησε πὼς ὁ Ἰωσήφ δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους δούλους. Ἔδειχνε τὴν καταγωγὴ του. Ἔτσι τοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ νὰ διευθύνει κατὰ τὴν κρίση του τὰ ὑπάρχοντά του.

Ὅλα πῆγαιναν καλὰ τὰ πρῶτα χρόνια. Ἀλλὰ ἡ νέα κι ὁμορφὴ γυναίκα τοῦ Πετεφρῆ σκέφτηκε πονηρὰ κι ἁμαρτωλά. Ὁ πειρασμὸς γιὰ τὸν Ἰωσήφ ἦταν πολὺ μεγάλος. Ἡ θέση του δύσκολη. Ἡ ἀκόλαστη Αἴγυπτος τοῦ εἶχε γίνῃ ἐνοχλητική. Δὲν τὸν ἄφηνε στιγμή ἤσυχο. Ἐννοοῦσε νὰ παρᾶσῃ τὸν Ἰωσήφ στὰ δίχτυα τῆς: «Ἐλάλει τῷ Ἰωσήφ

ἡμέραν ἕξ ἡμέρας καὶ οὐχ ὑπήκουεν αὐτῇ», ὅπως ἀναφέρει ἡ Βίβλος. Δηλαδή συνέχεια κι ἀκατάπαυστα τὸν παρακαλοῦσε, τὸν παρακινοῦσε καὶ τὸν προκαλοῦσε μὲ ποικίλες προκλήσεις. Καὶ ὅμως «οὐχ ὑπήκουεν αὐτῇ». Ὁ ἄγνός Ἰωσήφ ἀπέκρουε μὲ ἀνδροπρέπεια σοβαροῦ καὶ σώφρονα νέου τὶς προτάσεις τῆς γυναίκας τοῦ Πετεφρῆ μὲ τὸ ἀκαταμάχητο ἐπιχείρημα: «Ἄλλὰ —τῆς ἔλεγε— πῶς ἀμαρτήσομαι ἐναντίον τοῦ Θεοῦ;». Πῶς μπορῶ νὰ διαπράξω ἓνα τέτοιο βαρὺ ἀμάρτημα μπροστὰ στὸ Θεό; Πῶς θὰ παραβιάσω τὴν ἐντολή του; Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἐδῶ, ὅτι ὁ μωσαϊκὸς νόμος δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα. Καθοδηγοῦσε ὅμως τὸν Ἰωσήφ ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεώς του. Ἦξερε πῶς ἦταν μιὰ πράξη ἀτιμίας καὶ βδελυρῆ γιὰ τὸ Θεό καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ ἄγραφο νόμο.

Τὸν πειρασμὸ τοῦ Ἰωσήφ δύσκολα μπορεῖ κανένας νὰ τὸν φανταστεῖ. Πρόκληση μιᾶς ὠραίας γυναίκας σ' ἓνα νέο πάνω στὴ δύσκολη ἡλικία. Ἄλλὰ χρειαζόταν κι ἄλλη δύναμη ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐγκράτεια. Ἄς μὴ ξεχνοῦμε ὅτι ὁ Ἰωσήφ ἦταν δοῦλος σὲ ξένη χώρα κι ἀνάμεσα σ' ἄλλη φυλὴ μ' ἄλλες παραδόσεις καὶ συνήθειες σὰν εἰδωλολάτρες ποῦ ἦταν τότε οἱ Αἰγύπτιοι. Ἐνῶ ἐκεῖνος εἶχε μεγαλώσει, παιδαγωγηθεῖ κοντὰ στὸν πατέρα του τὸν πιστὸ δοῦλο τοῦ Θεοῦ, μὲ παράδοση ἀπὸ τὸν παποῦ του τὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ. Γνώριζε πολλὰ γιὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἀντίθεση μεγάλη κι ἐδῶ.

Ἡ ἄρνηση τοῦ Ἰωσήφ νὰ ὑποκύψει στὶς ἀσελγεῖς προτροπὲς τῆς Αἰγύπτιας, ἦταν κι ἓνας ἔκτακτος κίνδυνος γι' αὐτόν, μὲ ἀπρόβλεπτες προεκτάσεις. Βρισκόταν ἀνάμεσα σὲ σφυρὶ κι ἀμόνι. Αὐτὴ ἡ στάση τοῦ νέου Ἑβραίου, σκεπτόταν, ἢ γυναίκα τούτη, μοῦ ἀνάβει πρὸς πολὺ τὴ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας. Ἄλλὰ, διαλογιζόταν, ποῖός εἶναι αὐτὸς ὁ νέος, ἓνας ὑπῆρέτης μου, ἓνας ἀγορασμένος δοῦλος, κτῆμα μου, ν' ἀρνιέται καὶ μὲ τὴν ἄρνησή του νὰ μὲ ταπεινώνει καὶ νὰ μ' ἐξευτελίζει; Κι ὅταν μιὰ γυναίκα περιφρονεῖται καὶ μάλιστα ἀπὸ κατώτερό της, γιὰτὶ ἔτσι πίστευε γιὰ τὸν Ἰωσήφ, τότε ὁ πόθος καὶ τὸ πάθος ὀδηγοῦν στὴν ἐκδίκηση.

Τὰ σχέδια τῆς γυναίκας τοῦ Πετεφρῆ.

Παρά τὶς προσπάθειες τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὸ λεπτὸ χειρισμὸ τοῦ προβλήματος γιὰ νὰ μὴ θίξει τὴ γυναικεία φιλοτι-

μία της, εκείνη ήταν άνυποχώρητη στο αίτημά της. Ἐφοῦ πιά διαπίστωσε ἡ Πετεφρῆ, ὅτι χάνει τὸν καιρὸ της κι ἄδικα περιμένει νὰ καμφθεῖ τὸ ἔβραιοπούλο τοῦτο, παίρνει ἀποφάσεις ἐμπνευσμένες ἀπὸ πάθος ἐκδίκησης, αὐτὴ τῆ φορά, γιὰ νὰ μὴ τὸν βλέπει καὶ τὸ πάθος τῆς ἱκανοποίησης νὰ μὴ τὴν κατακαίει. Στήνει, λοιπόν, παγίδα.

Μιὰ μέρα προσκαλεῖ τὸν ἀνύποπτο Ἰωσήφ μ' εὐλογοφανῆ ἀφορμὴ στὸν κοιτῶνα της. Πέφτει στὰ γόνατα τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ταπεινωμένη, γιὰ τελευταία φορά, προσπαθεῖ νὰ τὸν κάμψει. Ὁ Ἰωσήφ ὅπως πάντα μένει ἀκαμπτος κι ἀποκρούει τὸ αίτημά της. Τὸν ἐκβιάζει, τὸν ἀπειλεῖ... Τραβάει ἀπ' τοὺς ὤμους τοῦ Ἰωσήφ τὸ χιτῶνα του, θέλοντας νὰ τὸν ξεγυμνώσει.

Ὁ Ἰωσήφ βλέποντας τὴν καλοστημένη παγίδα, ἀναγκάζεται ἡμίγυμνος νὰ φύγει ἀπὸ τὸν κοιτῶνα της, ἀφήνοντας τὸ φόρεμά του στὰ χέρια της. Ἡ σωφροσύνη νίκησε τὴν ἀκολασία. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ γίνεται σωσίβιο. Φρένο στὸν ὀλισθηρὸ κατήφορο, στὸν ὁποῖο τὸν ἔσπρωχνε τὸ πάθος μιᾶς γυναίκας. Ἐπαναστατεῖ καὶ κοχλάζει τὸ μῖσος καὶ ἡ ἐκδίκηση τῆς Αἰγύπτιας. «Ἐπιτέλους, αὐτὸς εἶναι ὁ ἄγορασμένος δοῦλος» κι ἐγὼ μιὰ κυρία τῆς ἀριστοκρατίας μέσα στὰ βασιλικά ἀνάκτορα τῶν Φαραῶ. Θὰ τοῦ δείξω...».

Δημιουργεῖ ἓνα τεχνητὸ σκάνδαλο. Ἀρχίζει νὰ φωνάζει ὑστερικά καὶ σπαραχτικά ζητώντας βοήθεια. Μαζεύονται δοῦλοι καὶ δοῦλες, τὸ προσωπικὸ ποῦ ὑπηρετοῦσε στὸ σπίτι τοῦ Πετεφρῆ. Καὶ μανιασμένη κυριολεκτικά, κραυγάζει: «Ἴδετε, εἰσήγαγεν ἡμῖν παῖδα Ἐβραίου ἐμπαίζειν ἡμῖν!». Δηλαδή, ἀποπειράθηκε νὰ μὲ ἀτιμάσει. Δείχνει καὶ τὸ χιτῶνα γιὰ ἀδιάψευστη ἀπόδειξη. Περιγράφει στὴ συνέχεια τὸν ἄνδρα της μὲ τὰ μελανότερα χρώματα τὰ διατρέξαντα. Ἐπικαλεῖται καὶ τὴ μαρτυρία τῶν δούλων της. Πουλώνοντας, ἀσφαλῶς, συζυγικὴ τιμιότητα κι ἀφοσίωση στὸν Πετεφρῆ!

Αὐτὴ ἡ αὐθεντικὴ ἱστορία ποῦ πέρασε στὶς σελίδες τῆς Ἁγίας Γραφῆς, εἶναι ἐξαιρετικὰ διδακτικὴ. Δείχνει τίς παγίδες ποῦ βάζουν γιὰ νὰ παρασύρουν, νὰ συκοφαντοῦν καὶ νὰ βλάψουν τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ, ὅταν αὐτοί, μὲ τὴ θεία χάρη, δὲν ὑποχωροῦν, ὅπως ὁ Ἰωσήφ. Ἔτσι, ὄχι σπάνια, γράφεται πλαστογραφημένη ἢ ἱστορία. Ἐνα παραπλήσιο παράδειγμα διέσωσε ἡ Γραφή, στὴν ἱστορία τῆς ἀγνῆς Σωσάννας. Πόσοι καὶ πόσες δὲν ἔπесαν οἰκτρὰ θύματα τῆς κακίας, μὲ διάφορες μορφές.

Τὰ προφητικὰ ὄνειρα.

Ἦταν ἐπόμενοιο ὁ σύζυγος, ἡ τιμὴ τοῦ ὁποίου εἶχε «προσβληθεῖ» ἀπὸ ἓνα δοῦλο, νὰ πάρει θέση κατὰ τοῦ ἐπίβουλου.

Ὁ σεμνὸς Ἰωσήφ φυλακίζεται σὰν φαῦλος καὶ διεφθαρμένος. Ἀλλὰ ὑπάρχει κι ὁ Θεός, ποῦ ἐποπτεύει καὶ προστατεύει τοὺς ἀδικουμένους. Ὁ Ἰωσήφ ἦταν πολὺ φυσικὸ καὶ μέσα στὶς φυλακὲς νὰ κερδίσει τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀνθρώπων. Κερδίζει τὴν εὐνοια τοῦ δεσμοφύλακα καὶ ὁ Θεὸς «ὁ βλέπων εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων καρδίας καὶ νέμων στέφος ἄφθαρτον», παρηγορεῖ καὶ προστατεύει τὸν πιστὸ Ἰωσήφ. Τὸν προικίζει μὲ τὸ χάρισμα νὰ ἐρμηνεύει τὰ ἀποκαλυπτικὰ καὶ προφητικὰ ὄνειρα. Κι ὁ πατέρας του ἔτσι ἐξηγοῦσε τὰ ὄνειρα ἐκεῖνα ποῦ θὰ πραγματοποιοῦνταν. Αὐτὴ ἡ φήμη, πῶς ὁ Ἰωσήφ ἐξηγοῦσε ὄνειρα φτάνει ὡς τὰ αὐτιά τοῦ ἴδιου τοῦ Φαραώ. Αὐτὸ τὸ χάρισμα θὰ κρίνει τὸ μέλλον του. Καὶ νὰ ἡ εὐκαιρία.

Ἐνῶ βρισκόταν ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ καιρὸ στὶς ἰδιαίτερες φυλακὲς τῆς αὐλῆς, ὁ Φαραώ βλέπει κάτι ὄνειρα ποῦ ἔδειχναν πῶς δὲν ἦταν καθόλου ἀπ' τὰ συνηθισμένα. Εἶδε ἐφτά παχιὰς ἀγελάδες νὰ βόσκουν στὶς ὄχθες τοῦ Νείλου. Στὴ συνέχεια ὄνειρεύτηκε ἄλλες ἐφτά ἰσχνές, ποῦ βγῆκαν ἀπ' τὸ ποτάμι καὶ καταβρόχθισαν τίς πρῶτες ἐφτά καλοθρεμμένες ἀγελάδες. Ἀλλὰ εἶδε καὶ δεῦτερο ὄνειρο. Αὐτὴ τὴ φορά ἐφτά ἀδύνατα καὶ καχεκτικὰ στάχια κατάπιαν ἐφτά γεμάτα, ὄριμα. Ὁ Ἰωσήφ δίνει τὴ σωστὴ ἐρμηνεία. Κανένας ἀπὸ τοὺς σοφοὺς Αἰγύπτιους, ποῦ εἶχε καλέσει προηγουμένως ὁ Φαραώ δὲν μπόρεσε νὰ λύσει τὸ «αἰνίγμα» τῶν ὀνειρῶν. Ὁ Ἰωσήφ λοιπὸν μόνος ἀποκαλύπτει, ὅτι μετὰ ἀπὸ ἐφταετία ἀφθονίας θὰ ῥθουν τὰ ἐφτάχρονα τῆς ἀκαρπίας. Εἶναι ἀνάγκη —συμβούλεψε ὁ Ἰωσήφ— νὰ ἐπιβληθεῖ αὐστηρὴ οἰκονομία, γιὰ νὰ μὴ λιμοκτονήσῃ ὁ λαὸς σ' αὐτὰ τὰ χρόνια τῆς σιτοδείας.

Ἐνθουσιασμένος ὁ Φαραώ ἀπὸ τὴν ἐξήγησιν καὶ τίς φωτεινὰς ἰδέας τοῦ ξένου, τοῦ λέγει: «Παρεκτὸς τοῦ θρόνου σὲ ἀνακρῦπτω ἀντιπρόσωπό μου σ' ὅλη τὴν Αἴγυπτο. Θὰ ἐνεργεῖς ἀπόλυτα ἐλεύθερα. Σὺ διεύθυνε αὐτὴ τὴν ὑπόθεσιν». Ὁ Ἰωσήφ, σὰν οἰκονόμος Θεοῦ, μὲ δικαιοσύνη διανέμει τὸ ψωμὶ στὸν πεινασμένο λαό. Ἡ ἀφορία εἶχε

φτάσει καὶ στήν Παλαιστίνη, ὕστερα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ χρόνια μεγάλης εὐφορίας.

Ὁ Ἰωσήφ καὶ οἱ ἀδελφοί του.

Ἡ φημισμένη γιὰ τὸ πλούσιο χῶμα της Χαναὰν ἄρχισε νὰ πεινᾷ κι αὐτὴ μαζί μ' ὅλη τὴν Αἴγυπτο. Ἔτσι ὁ Ἰακώβ ἀναγκάζεται νὰ στείλει τὰ παιδιά του στήν Αἴγυπτο γιὰ νὰ προμηθευτοῦν σιτᾶρι. Ὁ Ἰωσήφ γνωρίζει τοὺς ἀδελφούς του, ἀλλὰ συγκρατιέται. Δὲν ἐκδηλώνεται. Προσποιεῖται τὸν ξένο. Τοὺς ἀνακρίνει. Ρωτᾷ ποιοί εἶναι, μαθαίνει λεπτομέρειες γιὰ τὸν ὑπέργηρο πατέρα του, γιὰ τὸν ἀγαπημένο του Βενιαμίν.

Διηγοῦνται στὸν Ἰωσήφ τὸ «μῦθο» γιὰ τὸ σπαραγμὸ τοῦ ἀδελφοῦ τους ἀπ' τὰ θηρία. Εἶναι γνωστὰ πού τοὺς φέρθηκε μὲ φαινομενικὴ σκληρότητα, καὶ πού τοὺς ἔριξε στὴ φυλακὴ. Τελικὰ κρατᾷ γιὰ ἐνέχυρο τὸ Συμεών. Τοὺς ἄλλους ἐννιά τοὺς στέλνει πίσω μὲ σιτᾶρι καὶ παραγγέλλει τὴν προσεχὴ φορὰ νὰ φέρουν μαζί τους καὶ τὸν Βενιαμίν, γιὰ νὰ τοὺς πιστέψει πὼς λένε τὴν ἀλήθεια καὶ δὲν εἶναι κακοὶ ἄνθρωποι.

Ξανάρχονται μαζί μὲ τὸ Βενιαμίν. Στήνει μιὰ ψεύτικη σκηνὴ γιὰ ν' ἀποκαλύψει τίς διαθέσεις τους. Τὸν παρακαλοῦν μὲ δάκρυα νὰ μὴ κρατήσῃ τὸν Βενιαμίν γιατί ὁ γέρο πατέρας τους δὲ θά 'ντεχε στὴ στέρησή του. Τελικὰ τὰ δάκρυα τοῦ Ἰωσήφ προδίνουν τὸ ποιός εἶναι. Συγχωράει τ' ἀδέλφια του. Συμφιλιώνεται μαζί τους. Στέλνει τ' ἀδέλφια του πίσω στὴ Χαναὰν νὰ φέρουν τὸν πατέρα τους. Τὸν ὑποδέχεται μ' ἐξαιρετικὲς τιμὲς καὶ παρακαλεῖ τὸ Φαραῶ νὰ τοὺς παραχωρήσῃ τὴ Γεσὲμ γιὰ κατοικία τους. Ἐκεῖ στὴ Γεσὲμ ἡ φυλὴ τοῦ Ἰακώβ ἔμεινε τριάντα χρόνια, ὡσὸ του ἦλθε ὁ Μωϋσῆς καὶ τοὺς ἀπελευθέρωσε. Γιατί, στὸ μεταξὺ, ἦλθε ἄλλος Φαραῶ στὴ θέση τοῦ καλοῦ. Ἦταν ὁ καινούργιος σκληρὸς καὶ τύραννος.

Ὁ Ἰωσήφ ἔζησε ἑκατὸν δέκα χρόνια. Ἀξιώθηκε νὰ δεῖ τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν του μέχρι τρίτη γενεά. Πεθαίνοντας παράγγειλε νὰ μεταφέρουν τὰ κόκκαλά του καὶ νὰ ταφοῦν μ' εὐλάβεια στὴ γῆ τῶν πατέρων του, ὅπως καὶ ἔγινε.

Ο ΑΠΟΛΕΣΘΕΙΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ*

3. Ἡ προσδοκία τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου.

Οἱ ἐν τῷ παραδείσῳ προσβαλόντες τὴν Θεῖαν Δικαιοσύνην ἔλαβον τὴν ἔνδικον μισθαποδοσίαν, ἧς ἤξιζον. Κατεδικάσθησαν εἰς ἐξορίαν καὶ εἰς βασάνους καὶ πόνους. Τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ γνωρίσῃ ἔκτοτε μίαν ζωὴν ἐν τῷ μέσῳ κοιλάδων κλαυθμώνων, ἐστερημένον πίστεως καὶ ἐλπίδος. Ἡ παγκόσμιος πορεία, ἣτις ἤρχισεν ἀπὸ τὴν ἐξορίαν ἐκ τοῦ παραδείσου, ὑπῆρξε μία σκληρὰ δοκιμασία ἐπὶ τῆς γῆς, ἣ ὁποία τερματίζεται μὲ τὸν φυσικὸν θάνατον. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤλθε νὰ διακόψῃ τὴν τραγικὴν αὐτὴν πορείαν εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Χριστοῦ, ὁ πνευματικὸς παράδεισος. Ἦλθεν ἐν τῷ κόσμῳ ὁ Θεάνθρωπος καὶ διὰ τῆς σταυρικῆς αὐτοῦ θυσίας ἐξήλειψε τὸ ἀξιόποιον, κατέλυσε τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, τὸ ὁποῖον ἠγέρθη μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καί, ἀφοῦ ἀπελούσατο πάντας ἡμᾶς ἐκ τοῦ ῥύπου τοῦ ἁμαρτήματος ἐκείνου, μᾶς ἐκάλεσεν εἰς ἓνα νέον κόσμον, εἰς μίαν νέαν ζωὴν, τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας. Τὸ αἶτημα τῆς νέας ζωῆς εἶναι ἡ γνώσις τῆς ἀληθείας τοῦ Θεοῦ. «Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς» (Ἰωάν. η', 32). Ὁ Εὐαγγελικὸς Νόμος προσφέρει εἰς τὴν παραπαίουσαν ἀνθρωπότητα τὴν ἀποκάλυψιν, τὴν τελείαν ἔκφρασιν μιᾶς νέας ζωῆς, ἣτις οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἁμαρτωλὴν ζωὴν τοῦ κόσμου τούτου. Διὰ τοῦτο οἱ Χριστιανοί, ὡς μὴ ὄντες ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καλοῦνται ν' ἀπαρνηθῶσι τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, ἵνα εἰσέλθουν εἰς τὸν κόσμον τῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς χάριτος, τῆς σωτηρίας. Ἀφ' οὔτου ἐσημειώθη ἐπὶ γῆς ἡ Θεανδρική παρουσία τοῦ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 520 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19 τεύχους.

Κυρίου και ἐκηρύχθη τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἔχομεν μίαν διαφοροποίησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ ἄνθρωπος τῆς Ἐδέμ, ὁ πρῶτος δηλονότι ἄνθρωπος, εἶναι ὁ «χοϊκὸς Ἀδάμ». Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ «ἐπουράνιος», ὁ ἐν πνεύματι Χριστοῦ ζῶν και κινούμενος, οἷοι εἴμεθα πάντες οἱ εἰς Χριστὸν βαπτισθέντες και πιστεύοντες. Δι' ἡμᾶς τὸ τέλος τοῦ προκειμένου ἐπὶ γῆς ἀγῶνος δὲν εἶναι ὁ ἐπίγειος παράδεισος, ἀλλ' ἡ ἐπουράνιος Βασιλεία, ὁ στέφανος τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς.

Ἔχομεν πράγματι ἀποδυθῆ, εἰς ἓνα τοιοῦτον ἀγῶνα ἐπὶ τῆς γῆς; Ἔχομεν ἐξασφαλίσαι τὰ ἐφόδια και τὴν πανοπλίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία θὰ καταστήσῃ τὴν νίκην μας βεβαίαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστοῦ; Ἡ μήπως ἀρκοῦμεθα μόνον γὰ καλούμεθα στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ και γὰ ἐπικαλούμεθα τὸ ἅγιον Αὐτοῦ ὄνομα ἐν ταῖς ἀνάγκαις και ἐν ταῖς θλίψεσιν τὰς ὁποίας δοκιμάζομεν ἐξ αἰτίας τῆς εἰς τὰ ἐγκόσμια προσηλώσεώς μας; Τότε ἐξακολουθοῦμεν γὰ εἴμεθα χοϊκοί, ἀνάξιοι γὰ φορέσωμεν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ, οἷος ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰς ὃν πιστεύομεν και περὶ οὔ ὁμολογοῦμεν ὅτι ἀναμένομεν τὴν ἔλευσιν, ἵνα κρίνῃ ζῶντας και νεκρούς.

Πρέπει γὰ εἴμεθα ἔτοιμοι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, διότι δὲν γνωρίζομεν τὴν ὥραν, καθ' ἣν θὰ ἔλθῃ ὁ Κύριος ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. Καὶ θὰ ἔλθῃ «ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί». Ἄς διατηρῶμεν πάντοτε λαμπρὰν τὴν στολὴν τῆς ψυχῆς και ἄσβεστον τὸ φῶς τῆς πίστεως. Νὰ εἴμεθα λελουμένοι και κεκαθαρμένοι ἐν μετανοίᾳ, ἀγρυπνοῦντες και νήφοντες, διὰ ν' ἀκούσωμεν τὴν χαρμόσυνον ἐκείνην διαβεβαίωσιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καθηλωμένος Κύριος εἰς τὸν παραπλεύρως συνεσταυρωμένον ληστήν, «Ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ» (Λουκ. κγ', 43) και διὰ γὰ γευθῶμεν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς «ὃ ἐστὶν ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ μου» (Ἀποκ. 6', 7).

Ο ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΑΔΑ *

Ε Π Ι Λ Ε Γ Ο Μ Ε Ν Α

Ἀνελύσαμε μέχρι τώρα τὰ κυριώτερα αἴτια τῆς κρίσεως πού μαστίζει τὸν μοναχισμό τῆς Ἐκκλησίας μας. Τελειώνοντας ἐδῶ τὴ μελέτη αὐτὴ θὰ ἠθέλαμε νὰ ἐπισημάνουμε ἕνα γεγονός, πὸ ἀπὸ καιρὸ ἔχει κάνει τὴν ἐμφάνισί του στοὺς μοναστικούς μας κύκλους καὶ πού, κατὰ τὴ γνώμη μας, δὲν εἶναι ἄσχετο μὲ τὸ θέμα πὸ ἀναλύουμε. Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι ἡ στροφὴ πὸ σοβαρὰς μοναστικὰς προσπάθειες κάνουν πρὸς σχήματα, πὸ τοὺς ἐξασφαλίζουν ἀνεξαρτησία καὶ ἐλευθερία κινήσεων, ἔξω δηλ. καὶ πέρα ἀπὸ τὴν πιεστικὴ ἐπισκοπικὴ κηδεμονία. Ἐδῶ ὑπάγονται οἱ περιπτώσεις συγκροτημένων Ἀδελφοτήτων, πὸ μεταφυτεύονται, ἰδίως τὸν τελευταῖο καιρὸ σὲ μονὰς τοῦ Ἁγ. Ὁρους, ἄλλων πὸ καταφεύγουν στὸν Παλαιοημερολογισμὸ, ἄλλων πὸ προτιμοῦν τὴ μορφὴ τοῦ Ἑουχαστηρίου καὶ ἄλλων πὸ ἀναπτύσσονται κάτω ἀπὸ τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροπηγίου. Ὅλες αὐτὲς οἱ περιπτώσεις ἔχουν ἕνα κοινὸ χαρακτηριστικόν. Ἐπιδιώκουν τὴν ἀποδέσμευσί τους μέχρις ἐνὸς σημείου ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῶν οἰκείων Μητροπολιτῶν, πὸ ἴσως νὰ ἔχη κάποιο ποσοστὸ εὐθύνης γιὰ τὸ σημερινὸ κατάντημα τοῦ μοναχισμοῦ μας.

Νέοι ἄνθρωποι, μὲ ζῆλο ἀφιέρωσης, μὲ μὀρφωσι καὶ πνεῦμα ὑπακοῆς δὲν ἀνέχονται σήμερα καταχρήσεις ἐξουσίας, οὔτε τὴν ἀνασφάλεια πού, μὲ τὰ δεδομένα πὸ ἰσχύουν στὴν Ἐκκλησία μας, ὑπάρχει καὶ διέπει τὴν μοναστικὴ μας ζωὴ. Δὲν εἶναι μυστικόν, ὅτι οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ μοναχὲς βρίσκονται στὸ ἔλεος τοῦ Ἐπισκόπου των, πὸ μπορεῖ σὲ κάθε δεδομένη στιγμή νὰ τοὺς διαλύσῃ, νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ καὶ νὰ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 522 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11 τεύχους.

τοὺς ρίψη σὲ περιπέτεια, ἀδιάφορο ἂν φταῖνε ἢ ὄχι. Τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφάλειας εἶναι βασικὸ γιὰ τὴν νοοτροπία τοῦ μοναχισμοῦ. Ἐγκατέλειψε τὰ πάντα καὶ ἀρνήθηκε τὸν κόσμον ζητώντας ἀνάπαυσι καὶ σιγουριὰ στὴ ζεστὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ Κοινοβίου. Ἀτυχῶς στὴν Ἐκκλησίᾳ μας αὐτὴ ἡ σιγουριὰ λείπει. Καὶ δὲν εἶναι σπάνιες οἱ περιπτώσεις πού, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ διαφωνία μεταξὺ Ἐπισκόπου καὶ Ἡγουμένου, ἡ λύσις πού ἀκολουθεῖται εἶναι τὸ δράμα τῆς ἐκδιώξεως, ἡ μεταφύτευσις καὶ ἡ φροντίδα γιὰ μιὰ νέα ἀποκατάστασι, πού ὅπως-δήποτε ἀφήνει ψυχικὰ τραύματα καὶ ἀναμνήσεις κακές. Ἡ πικρὴ πείρα πάντως στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔγινε καὶ γίνεται συνεχῶς ὁδηγὸς γιὰ συνεχεῖς ἀφαιμάξεις τοῦ μοναστικοῦ μας δυναμικοῦ, πού εἴτε μὲ τὸν ἕνα, εἴτε μὲ τὸν ἄλλο τρόπο, χάνεται γιὰ τὴν Ἐκκλησίᾳ μας καὶ συμβάλλει μὲ τὴ φυγὴ του, στὴ διαιώνισι τῆς κρίσεως.

Τὸ ζήτημα εἶναι πολὺ σοβαρὸ καὶ πρέπει νὰ μελετηθῇ σωστὰ γιὰ νὰ ὁδηγήσῃ στὴ λήψι μέτρων ἀναχαιτίσεως αὐτῆς τῆς τάσεως, πού, ὅσο περνᾷ ὁ καιρὸς γενικεύεται εἰς βάρος τῆς Ἐκκλησίας μας. Δὲν εἶναι ἀνεκτὸ στὴν ἐποχὴ μας νὰ ἐκδηλώνεται ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ἡγεσίας τάσεις καισαρικῆς εἰς βάρος ἀνθρώπων, πού ἐγκατέλειψαν τὰ πάντα γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὸν ἔρωτα τοῦ Ἰησοῦ. Πρέπει νὰ τεθῆ κάποτε ἕνας φραγμὸς σὲ αὐθαίρετες ἐπεμβάσεις ὠρισμένων ταγῶν μας πάντως στὴ μοναστηριακὴ ζωὴ, καὶ νὰ ρυθμισθοῦν μὲ κανονικὴ ἀκρίβεια οἱ σχέσεις μεταξὺ Ἐπισκόπων καὶ μοναχῶν, γιὰ νὰ ἀποφεύγωνται ἀκρότητες πού ζημιώνουν. Ὁ μοναχισμὸς — πρέπει νὰ τὸ καταλάβουμε — εἶναι ἰδιότυπος βίος καὶ χρειάζεται εἰδικὴ μεταχείρισι. Σήμερα πολλοὶ μοναχοὶ εἶναι μορφωμένοι, ἔχουν συνείδησι τῆς προσωπικῆς τους ἀξιοπρέπειας. Δὲν μπορούμε νὰ τοὺς ταπεινώσουμε ἢ νὰ τοὺς ἐκβιάζουμε, ἀναγκάζοντάς τους τελικὰ νὰ ἀλλάσσουν τόπους ἐγκαταστάσεως καὶ νὰ περιφέρωνται ἐδῶ κι ἐκεῖ, ἕως ὅτου προσαρμοσθοῦν εἴτε στὸ Ἅγιον Ὄρος, εἴτε δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Δὲν συμφέρει αὐτὸ στὴν Ἐκκλησίᾳ μας,

γιατὶ ἀπογυμνώνεται ἀπὸ τὰ μοναστικά της στελέχη, πού θὰ τῆς ἦσαν πολύτιμα. Σφάλματα βέβαια γίνονται καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν μοναχῶν. Δὲν τὸ ἀρνούμεθα, οὔτε θέλουμε νὰ εἶμαστε μονομερεῖς. Ὅσοποιο ἂν βαθύτερο καὶ οὐσιαστικώτερο πρόβλημα τοῦ ἑλλαδικοῦ μοναχισμοῦ σήμερα εἶναι ἡ σχέσι ἀνάμεσα σὲ μοναχοὺς καὶ Ἐπισκόπους. Γιὰ μιὰ σωστὴ ρύθμισι αὐτοῦ τοῦ προβλήματος θὰ ἀρκοῦσε ἡ γνῶσι τῶν σχετικῶν Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, πού προσδιορίζουν τὰ πλαίσια τῶν ἐπισκοπικῶν ἐπεμβάσεων στὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ τῶν μοναστικῶν Ἀδελφοτήτων καὶ διαγράφουν τὰ κανονικὰ δικαιώματα τῶν Ἐπισκόπων πάνω στὶς μονές, καθὼς καὶ τὰ καθήκοντα τῶν μοναχῶν ἀπέναντι τῶν Ἐπισκόπων. Αὐτὰ ὅμως, καίτοι εἶναι πράγματα γνωστά, ἐν τούτοις δὲν τηροῦνται, μὲ ἀποτελεσματὸ νὰ εἶμαστε μάρτυρες τῆς σημερινῆς κρίσεως. Ἄν ὑπάρξῃ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡγεσίας μιὰ γενναία αὐτοκριτικὴ καὶ ἂν αὐτὴ ὀδηγήσῃ σὲ ἀνάλογες ἀποφάσεις, τότε μπορούμε νὰ περιμένουμε μιὰ ἄνθησι τοῦ Μοναχισμοῦ. Ἄλλοιῶς θὰ βλέπουμε ὅσες δυνάμεις ὑπάρχουν, νὰ ξεγλυσιτροῦν καὶ νὰ φεύγουν μακριὰ μας, ἀναζητώντας ἐλευθερίαν καὶ ἡρεμίαν. Πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι τὰ δύο αὐτά, τὰ ἀξίζουσιν οἱ μοναχοὶ καὶ ὀφείλουσιν νὰ τοὺς τὰ ἐξασφαλίσουσιν. Καμμὴ θυσία δὲν χρειάζεται πρὸς τοῦτο. Χρειάζεται ἀπλῶς ἀκριβῆς γνῶσις τῶν σημερινῶν συνθηκῶν καὶ πιστότης στὸ γράμμα καὶ στὸ πνεῦμα τῶν Κανόνων. Καὶ αὐτὸ, ἴσως, εἶναι πολὺ λίγο καὶ πολὺ μικρὸ, μπροστὰ στὴν πελώρια ὠφέλεια πού θὰ προκύψῃ καὶ στὴ δόξα πού θὰ ξαναστεφανώσῃ τὰ μοναστήρια μας.

Ποιμαντικά Θέματα

ΕΙΣ ΘΥΣΙΑΝ ΑΓΑΛΛΙΑΣΕΩΣ

Μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων περιστατικῶν εὐχῶν, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὸ Ἱερὸν Εὐχολόγιον τῆς Ἐκκλησίας μας, ὑπάρχει καὶ μία σύντομος εὐχή· Ἡ εὐχή «εἰς τὸ εὐλογῆσαι ἄλας».

Ἡ εὐχή αὐτὴ προκαλεῖ θεδαίως ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ θεματός της. Εἶναι ἀξίον προσοχῆς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐνδιαφέρεται ἀκόμη καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας ἐκείνας τοῦ ἀνθρώπου, αἱ ὁποῖαι, ἐκ πρώτης ὄψεως, κρίνονται ὡς ἐπουσιώδεις. Ἡ Ἐκκλησία εὐλογεῖ τὸ ἅλατι!

Ἀλλά, ὡς γνωστόν, ἡ Ἐκκλησία ἔχει ὑπ' ὄψιν της πάντοτε τὴν βαρυσήμαντον ἐρώτησιν τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία θέτει τὸ πρόβλημα τῆς ἐξασθενήσεως τῆς συντηρητικῆς κυρίως δυνάμεως τοῦ ἁλατος· «Ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθησεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων» (Ματθ. 5, 13). Εἶναι δυνατὸν τὸ ἅλατι νὰ «μωρανθῇ» καὶ νὰ μὴ εἶναι πλέον χρήσιμον. Διὰ τοῦτο χρειάζεται τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐπομένως ἡ «εὐχή εἰς τὸ εὐλογῆσαι ἄλας» ἔχει τὴν θέσιν της ἐντὸς τοῦ ὅλου ἔργου τῆς ποιμαντικῆς διακονίας.

Ἡ θέσις ἀκριβῶς αὐτὴ τῆς ἐν λόγῳ εὐχῆς ἐντὸς τοῦ ἔργου τῆς ποιμαντικῆς διακονίας ἐπιτρέπει φυσιολογικῶς μίαν ὀργανικὴν σύνδεσιν αὐτῆς μὲ τὴν θεμελιακὴν ποιμαντικὴν ρῆσιν τοῦ Κυρίου· «Ἵμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς» (στ. 13). Ἡ Ἐκκλησία, ὡς βασιλεία τοῦ Θεοῦ, γνωρίζει διὰ τῶν πνευματικῶν νὰ εὐλογῇ τὰ ὑλικά καὶ διὰ τῶν ὑλικῶν νὰ ἐκφράζῃ τὴν δραστηκὴν λειτουργίαν τῶν πνευματικῶν. Ἡ εὐχή «εἰς τὸ εὐλογῆσαι ἄλας», ἂν καὶ εἶναι ἡ πλέον σύντομος μεταξὺ ὄλων τῶν εὐχῶν, ἔχει ἓνα ἀπροσδιορίστως βαθὺ ποιμαντικὸν νόημα. Ὁ εὐχόμενος ποιμὴν ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ εὐλογήσῃ «τὸ ἅλας τοῦτο» καὶ νὰ μεταβάλῃ αὐτὸ «εἰς θυσίαν ἀγαλλιάσεως»! Αὐτὸ εἶναι ὅλον τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ αἶτη-

μα τῆς εὐχῆς! Νὰ εὐλογῆσῃ ὁ Θεὸς τὸ ἀλάτι τοῦτο οὕτως ὥστε νὰ ἀναλωθῇ «εἰς θυσίαν ἀγαλλιάσεως»!

Ἴδου καὶ ἡ ἀποστολὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ πνευματικοῦ ἡγέτου γενικῶς ἀλλὰ καὶ τοῦ ποιμένος ἰδιαιτέρως! Νὰ ἀναλωθῇ διὰ τοῦ ἀλιστικοῦ ἔργου του «εἰς θυσίαν ἀγαλλιάσεως». Ὅπως τὸ ἀλάτι διαλύεται καὶ ἀναλίσκεται ἐντὸς τῆς ὕλης, τὴν ὁποῖαν συντηρεῖ, οὕτως ἀκριβῶς καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ποιμένος προῶριστα νὰ ἀναλωθῇ κατὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἀπολυτρωτικῆς του διακονίας. Ὁ κόπος του καὶ ὁ μόχθος του, ἐντὸς τοῦ ὅλου ἔργου του, πρέπει νὰ μεταποιῆται εἰς εὐχάριστον διὰ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ποιμαινομένους θυσίαν. «Εἰς θυσίαν ἀγαλλιάσεως»!

Ἀλλὰ ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ὕλικου ἄλατος οὕτω καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πνευματικοῦ ἔργου τοῦ ποιμένος ἡ δραστηκότης τῆς ἀλιστικῆς λειτουργίας του ἔχει ἀνάγκην πάντοτε τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ «συντηρῆται» εἰς βαθμὸν πλουσίας καρποφορίας. Δὲν φθάνει νὰ ἔχῃ κανεὶς εἰς τὴν κατοχὴν του ἄλας. Οἰονδῆποτε δηλ. ἄλας. Πρέπει τὸ ἄλας τοῦτο νὰ μὴ ἔχῃ μωρανθῆ. Δὲν ἀρκεῖ λοιπὸν νὰ εἶναι κανεὶς ἀπλῶς ποιμὴν. Πρέπει νὰ εἶναι ζωντανὸς ποιμὴν! Οὕτω μόνον θὰ δύναται νὰ προσφέρεται «εἰς θυσίαν ἀγαλλιάσεως»!

Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι καὶ τὸ πνευματικὸν ἄλας «δοκιμάζεται» ἰσχυρῶς κατὰ τὴν ἐπαφήν του μὲ τὸν σύγχρονον κόσμον! Ὁ κόσμος τῆς ὕλης, τοῦ θορύβου, τῆς ἀνέσεως, τοῦ ἄγχους καὶ γενικῶς τῆς «κρίσεως» καθιστᾷ τὴν θυσίαν τοῦ ποιμένος ἐπίμοχθον. Δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ προσφέρεται ὁ κόπος του πάντοτε ὡς θυσία ἀγαλλιάσεως. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀκριβῶς κατανοεῖται καλύτερον ἡ ἀνάγκη τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ προσφερόμενος κόπος τοῦ ποιμένος δὲν πρέπει νὰ παραμένῃ ἐντελῶς ἀνθρωπίνῃ προσφορᾷ. Πρέπει νὰ διαποτιζέται ἀπὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ εὐχὴ «εἰς τὸ εὐλογῆσαι ἄλας» ἀποτελεῖ καὶ τύπον τῆς πλέον ἐνδομύχου ἰκεσίας τοῦ ζῶντος ποιμένος. Νὰ καθιστᾷ ὁ Θεὸς τὸν κόπον του θυσίαν ἀγαλλιάσεως. «Ἰλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός» (Β' Κορ. 9, 7).

Στὸ περιθώριο τῆς Ἀγίας Γραφῆς

«ΤΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΛΕΓΕΙ ΤΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ»

Δ'

«Οἶδά σου τὰ ἔργα καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν διακονίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν σου καὶ τὰ ἔργα σου τὰ ἔσχατα πλείονα τῶν πρώτων».

Αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος ἔχει μὴν ἀξιοπαρατήρητη διαφορὰ ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο τῆς Ἐφέσου. Φαίνεται πὼς δὲν εἶχε ἀφήσει, ὅπως ἐκεῖνος, τὴν «ἀγάπην τὴν πρώτην». Καὶ ὄχι μόνο δὲν τὴν εἶχε παρατήσει, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐξήσε. Γι' αὐτό, τὰ ἔργα του τὰ τελευταῖα ἦταν περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀρχικά.

Ἡ τριβὴ τοῦ χρόνου δὲν εἶχε ἐπηρεάσει τὸ ποιμαντικὸ ἔργο τοῦ ἐπισκόπου τῶν Θυατείρων. Δὲν τοῦ εἶχε ἀμβλύνει τὴν πνευματικὴ ὄρεξιν, μετὰ ἀπὸ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν πρώτων του ἐπιδιώξεων. Ἀπεναντίας. Κάθε νέα μέρα ποῦ ἀνέτελλε, τὸν εὔρισκε πρὸ ὀρμητικῶ, πρὸ διψασμένου γιὰ τρόπαια ἀρετῆς στὸ ποιμαντικὸ στάδιο.

Τί ὁμορφὴ, τί ζηλευτὴ περίπτωσις! Τί ἀνεξάντλητη φιλοτιμία! Καὶ ὅμως, δὲν πρόκειται γιὰ ἐξαίρεσις. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅχι μόνο οἱ ποιμένες, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοί, νὰ εἴμαστε ἀκόρεστοι στὴ συμμόρφωσίν μας πρὸς τὴς εὐαγγελικὰς ἐντολὰς. Νὰ μὴ λέμε ποτέ: «ὡς ἐδῶ ἀρκεῖ».

Πρῶτα - πρῶτα, ἡ ἴδια ἡ ταπεινοφροσύνη δὲν γνωρίζει αὐτὸ τὸ «ἀρκεῖ». Πάντα, ἀκόμη καὶ στὰ πρὸ ἐντυπωσιακὰ ἐπιτεύγματα, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι «ἀχρεῖοι δοῦλοι ἐσμέν». Ὁ Θεὸς εἶναι, ὅπως ἔγραψε κάποιος μέγας θεολόγος τῶν ἡμερῶν μας, «τὸ ἀέναον Πρόσω». Μᾶς καλεῖ διαρκῶς καὶ σὲ ἄλλα,

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 526 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19 τεύχους.

πὸ δύσκολα καὶ πὸ δοξασιμένα ἀθλήματα. Ὅποιος σταματᾷ, δὲν σταματᾷ ἀπλῶς. Εἶναι ἤδη πεσμένος.

Ἄλλὰ πρὸ παντὸς ἡ ἴδια ἡ ἀγάπη, πὸν αἰσθάνεται γιὰ τὸν Κύριο ἡ ἀναγεννημένη ψυχὴ, εἶναι ἀσίγητη προτροπὴ, ἀκούραστη κίνησις πρὸς τὴν τελειότητα καὶ τὴν πληρότητα.

Ὁ καλὸς ἐπίσκοπος λοιπόν, ὅμοιος μὲ τὸν «Ἄγγελο» τῶν Θυατείρων, ποτὲ δὲν χορταίνει ἀπὸ τὴς ἐπιτυχίης στὴν ἀποστολὴ του. Ἐπιδιώκει καὶ ἄλλες. Ὅχι γιὰ νὰ εὐχαριστῆ τὸ ἐγὼ του, ἀλλὰ γιὰ νὰ εὐχαριστῆ τὸν θεῖο Ἐργοδότη.

«Ἄλλὰ ἔχω κατὰ σοῦ ὀλίγα, ὅτι ἀφείς τὴν γυναῖκά σου Ἰεζάβελ, ἡ λέγει ἑαυτὴν προφῆτιν, καὶ διδάσκει καὶ πλανᾷ τοὺς ἐμοὺς δούλους πορνεῦσαι καὶ φαγεῖν εἰδωλόθυτα».

Ποιά ἦταν τάχα αὐτὴ ἡ «γυναῖκα του», πὸν θύμιζε τὴ μαρὴ βασίλισσα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὴν Ἰεζάβελ; Συγκεκριμένο πρόσωπο; Κατ' ἀρχὴν, ἡ ἐκδοχὴ δὲν ἀποκλείεται. Γιατί, τὸν πρῶτο καιρὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἐπίσκοποι ἦταν καὶ ἔγγαμοι. Πιὸ πιθανὸ ὅμως εἶναι ὅτι, κάτω ἀπὸ τὸ ὄνομα Ἰεζάβελ, νοεῖται μιὰ μερίδα αἰρετικῶν, ἴσως καὶ ἐδῶ Νικολαϊτῶν. Μπορεῖ ὅμως νὰ ἦταν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς τῆς μερίδας μιὰ γυναῖκα ψευδοπροφήτισα.

Αὐτὰ ἀφοροῦν τὴν Ἱστορίαν. Ἐμᾶς ἐδῶ ἐνδιαφέρει τὸ πνευματικὸ νόημα. Τὸν τόσο ἀποδοτικὸ ἐπίσκοπο τῶν Θυατείρων μειώνει τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐνῶ παντοῦ ἄλλοῦ ἦταν ἀκόμητο μάτι φροντίδας, στὴν περίπτωσι αὐτῶν τῶν αἰρετικῶν δὲν εἶχε δεῖξει τὸν πρεπούμενο ζῆλο, τὸ ἀπαιτούμενο κῆδος. Ἔτσι, ἡ αἴρεσις σημείωνε προόδους. Πολλοὺς πλανοῦσε, πολλοὺς ζέκοβε ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ.

«Καὶ ἔδωκα αὐτῇ χρόνον ἵνα μετανοήσῃ καὶ οὐ θέλει μετανοῆσαι ἐκ τῆς πορνείας αὐτῆς».

Ὁ Θεὸς ἀφήνει τὴν αἴρεσις ἀνενόχλητη γιὰ καιρό. Δὲν τὸ κάνει γιὰτὶ δῆθεν δὲν τοῦ εἶναι βδελυκτὴ. Τὸ κάνει ἡ στρατηγικὴ τῆς Χάρης του. Ὁ καιρὸς δουλεύει ὄχι μόνο γιὰ τὴν

ἀπώλεια, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν. Ἐνδεχόμενα εἶναι καὶ τὰ δύο: ἡ πύρωση καὶ ἡ ἀνάνηψη.

«Ἴδου βάλλω αὐτὴν εἰς κλίνην καὶ τοὺς μοικεύοντας μετ' αὐτῆς εἰς θλίψιν μεγάλην, ἂν μὴ μετανοήσωσιν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῆς. Καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς ἀποκτενῶ ἐν θανάτῳ καὶ γινώσκονται πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι ὅτι ἐγὼ εἶμι ὁ ἔρευνῶν νεφροὺς καὶ καρδίας καὶ δώσω ὑμῖν ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν».

Νά, σὲ λίγο, θὰ τὴ ρίξω σὲ κρεββάτι ὀδύνης, μ' ὅσους μοικεύουν μαζί της τὴν ἀλήθεια μου, ἂν δὲν ἀνανήψουν, ἔστω καὶ τὴν τελευταία ὥρα.

Ἡ τιμωρία μου θὰ πέση πάνω τους σκληρή. Αἴρεση καὶ αἵρετικοὶ θὰ πᾶνε χαμένοι, θ' ἀφανισθοῦν ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Καὶ ἔτσι, ὅλες οἱ Ἐκκλησίες τῆς οἰκουμένης θὰ μάθουν ἄλλη μιὰ φορά, ὅτι εἶμαι Θεὸς πὺ τίποτε δὲν τοῦ ξεφεύγει τὴ ματιὰ ἀπ' ὅσα γίνονται στὰ ἔγκατα τοῦ ἀνθρώπινου ψυχικοῦ κόσμου. Θεὸς πὺ κρίνει καὶ κατακρίνει τὰ κρυφὰ βρωμερὰ κίνητρα καὶ τὰ ἔργα πὺ ἐκεῖνα καρποφοροῦν.

Ἡ αἴρεση ἔχει συχνὰ ὄψεις ἀπατηλές γιὰ τοὺς εὐσεβεῖς. Μοιάζει στὴν ὁμορφιά μὲ τὴν ἀληθινὴ πίστη. Τὴν ἀνθοστολίζει ἡ εὐλάβεια μὲ χρώματα καὶ μύρα ψεύτικα. Ξεγελᾶ ἔτσι καὶ παρασύρει τοὺς ἀπλοϊκοὺς πιστοὺς. Δὲν ξεγελᾶ ὅμως ποτὲ τὸν Θεό. Καὶ ἡ πρόνοιά του ἡ ἀγαθὴ καὶ δίκαιη δὲν παραλείπει, ἀργὰ ἢ γρήγορα, νὰ ξεσκεπάσῃ τὸ σατανοκίνητο αὐτὸ ψεῦδος καὶ νὰ συντρίψῃ ὅσους τὸ διακονοῦν.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ ἀποστέλλοντες ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία», «Θεολογία» καὶ «Ἐφημέριος», ὅπως σημειῶσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς.

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΛΑΤΡΕΙΑ

Ἐν τῶν πολλῶν θεμάτων τῆς Ἑσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς καὶ κατ' ἐπέκτασιν τῆς Ἐξωτερικῆς, τὸ ὁποῖον δέον νὰ τύχη ἰδιαίτερου ἐνδιαφέροντος καὶ μεγαλυτέρας μερίμνης ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων, εἶναι ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ ἡ.

Πάντες ἔχομεν σαφῆ γνῶσιν τῆς μὴ ὑπάρξεως ἰκανοῦ ἀριθμοῦ εἰδικῶν ἱεροψαλτῶν οὐχὶ μόνον εἰς τὰ ἀπομεμακρυσμένα χωρία τῆς πατρίδος μας, ἀλλὰ καὶ εἰς τινὰς κεντρικοὺς ναοὺς τῶν μεγάλων πόλεων. Περιττὸν δὲ νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς αὐτοσχεδιασμοὺς ἐνίῳν ἐξ αὐτῶν, τὴν μίμησιν τῶν ἀνατολικῶν ἀσμάτων, ὡς καὶ τὴν δεδικαιολογημένην ἐν μέρει ἀκουσίαν παραποίησην ταύτης ὑπὸ τινῶν ἀδελφῶν τῆς ξένης.

Εἴμεθα κληρονόμοι τῆς παλαιφάτου Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῆς δημιουργηθέντος Ἑλληνοχριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ. Καυχώμεθα διὰ τὸν Βυζαντινὸν Πολιτισμὸν καὶ δι' ὅλα τὰ δημιουργήματα αὐτοῦ, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν λατρείαν. Εἰδικαὶ ἔδραι ἐν τοῖς πανεπιστημίῳις ἐρμηνεύουσι καὶ διαδίδουσι τὸ Βυζαντινὸν Πνεῦμα διὰ τῶν ἐρευνῶν των, καὶ τὸ μάθημα τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας καὶ Λειτουργικῆς διδάσκεται ἐν τοῖς Γυμνασίῳις καὶ Δημοτικῳις Σχολείῳις, τῆς δὲ Λειτουργικῆς ἐν ταῖς Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημίῳις πρὸς ἐνημέρωσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων. Ἐλησμονήθη ὁμως νὰ διδαχθῆ συστηματικῶς τὸ κυριώτερον μέσον ἐπιδράσεως ἐπὶ πάσης ψυχῆς Χριστιανικῆς, ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ ἡ, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Ἁγιορείτην μοναχὸν Ἀνδρέαν, «ὅταν ἐκτελεῖται... μὲ τοὺς ἐπιστημονικοὺς κανόνας, μὲ ἥπιον ὕφος καὶ ταπεινὴν φωνήν, τόση κατάνυξις καὶ εὐλάβεια καταλαμβάνει τὸ ἐκκλησίασμα, ὥστε νομίζει κανεὶς, ὅτι εὕρισκται εἰς τὰ οὐράνια καὶ ὑμνεῖ τὸν Θεὸν μὲ τοὺς Ἁγίους Ἀγγέλους Αὐτοῦ»¹. Διὰ τοῦτο εἶναι πλήρως δεδικαιολογημένος ὁ σχολιαστὴς τοῦ περιοδικοῦ «Ἐφημέριος» παρατηρῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὅσον εἶναι καιρὸς...» τὰ ἐξῆς: «Ἡ Ἐκκλησία μας πάσχει ἀπὸ αἰσθητῆν ἔλλειψιν καλῶν ἱεροψαλτῶν. Τὸ Βυζαντινὸν μέλος, τὸ μόνον πού ἀρμόζει εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν λατρείαν, χάνει ὁλονὸν τοὺς μύστας του καὶ τοὺς ἐκτελεστάς του. Ἡ Αὔριον, οὕτω, διαγράφεται σκοτεινῆ. Ἄν δὲν ληφθῆ ἀπὸ τοῦδε μέριμνα, εἶναι βέβαιον ὅτι, μετ' ὀλίγα ἔτη, ἡ κατάστασις θὰ χειροτερεύσῃ εἰς σημεῖον ἀπελπιστικόν. Πρέπει λοιπὸν τὸ πρόβλημα νὰ μελετηθῆ ἀπὸ

1. Ἀνδρέου Μοναχοῦ Ἁγιορείτου, Συνοπτικὴ θεωρία Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 81.

δλας τὰς πλευράς του καί, ἐν τῷ μεταξύ, διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθῆ και-
ρός, οἱ ἐφημέριοί μας νὰ κάμουν ὅ,τι εἶναι δυνατὸν εἰς τὰς ἐνο-
ρίας των, ὥστε νὰ ἐλκυσθοῦν οἱ ἔχοντες θρησκευτικὴν κλίσιν νέου
πρὸς τὸ ἀναλόγιον. Αὐτὴ ἡ προσπάθεια, ἕως ὅτου ληφθοῦν γενικώ-
τερα μέτρα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, θ' ἀποδώσῃ ἀσφαλῶς καὶ θὰ κα-
λύψῃ μόνῃ της ἀρκετὰ αὐριανὰ κενά»².

Ἄς ἴδωμεν, λοιπόν, α) Ποία ἡ σημασία τῆς Βυζαντινῆς Μου-
σικῆς διὰ τὴν Ὁρθόδοξον λατρείαν, β) Τί γίνεται σήμερον διὰ
τὴν διάδοσίν της καὶ γ) Τί δεόν γενέσθαι ἐν τῷ μέλλοντι.

Α'. Ἡ Σημασία τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς διὰ τὴν Ὁρθό-
δοξον Λατρείαν.

Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ κατὰ τὸν Σεβασμιώ-
τατον Μητροπολίτην Σερβίων καὶ Κοζάνης, γνωστὸν τοῖς πᾶσι διὰ
τὴν μουσικὴν του κατάρτισιν, ἡ χαρακτηριζομένη ὡς Βυζαντινὴ
Ψαλμωδία «εἶναι αὐστηρῶς ἐκκλησιαστικὸν μέλος, ἱερατικοῦ καὶ
leitourγητικοῦ χαρακτῆρος, κεχωρισμένον τοῦ ἐκτὸς τοῦ ναοῦ χώ-
ρου, ἀπηλλαγμένου παντὸς θεδῆλου (PROKAN) στοιχείου καὶ
ἀμέσως καὶ σαφῶς διακρινόμενον τοῦ κοσμικοῦ ἄσματος. Εἶναι
«ὀμοούσιον» γέννημα τῆς Ὁρθοδόξου λατρείας, ἀνεπτύχθη μετ' αὐ-
τῆς, καθὼς καὶ αὕτη ἐγεννήθη ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἠϋξήθη
μετ' αὐτῆς» προῆλθεν ἄρα ἔσωθεν καὶ δὲν ἐπεκολλήθη ἔξωθεν τε-
χνητῶς»³. Ὁμοίως ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ «διὰ τὴν Ὁρθόδοξον
Ἐκκλησίαν εἶναι ζήτημα παραδόσεως... ἀποτελεῖ φυσικὴν καὶ ὀρ-
γανικὴν ἐξέλιξιν ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας γεγονός τὸ ὁποῖον
δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν, χωρὶς αὐτομάτως νὰ εὐρεθῶμεν ἀπο-
κεκοιμμένοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τοῦ παρελθόντος»⁴.

Ἐξ ἄλλου δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῶμεν τὸ γεγονός ὅτι τὸ Ἑλλη-
νικὸν Ἔθνος καὶ οἱ λοιποὶ ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν Βαλκανικοὶ
λαοὶ ἐπέζησαν, διότι ἦσαν ἠνωμένοι ὑπὸ τὴν αὐτὴν θρησκευτικὴν
παράδοσιν. Ἡ ἐνότης καὶ συνέχεια τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ
πνευματικὴ αὐτῆς ἐξάρτησις ἀπὸ τοῦ παρελθόντος εἶναι ἀδιάλει-
πτος, τοῦτο δὲ διαπιστοῦται εἰς τοὺς μοναδικούς ἀγῶνας τοῦ Ἑλλη-
νισμοῦ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας, εἰς τὴν γραπτὴν
αὐτοῦ καὶ προφορικὴν παράδοσιν, εἰς τὴν γλῶσσαν, τὰ ἦθη καὶ
ἔθιμα αὐτοῦ καὶ τὰς παραδόσεις, καὶ τὴν ὀρθόδοξον αὐτοῦ πίστιν
καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐμπιστοσύνην... Ἄλλ' ἐρωτᾶται μὴ-

2. Περιοδ. Ἐφημέριος, 15 Φεβρουαρίου 1977, σ. 99 - 100.

3. Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης, ἀρθρ. ὑπὸ τὸν τίτλον Μουσικὴ,
ἐν Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, Ἀθήναι 1963, τ. 3,
σ. 1146.

4. Αὐτόθι, σ. 1146, 1147.

πως ἐν τῇ ἀδιαλείπτῳ ἐνότητι καὶ συνεχείᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διεκόπη (καὶ μόνον αὕτη) ἢ μουσικὴ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας; Ἡ πολιτιστικὴ κατάστασις τῶν κατακτηθέντων καὶ ἡ συντηρητικότης ἐξ ἐτέρου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἧς οὐσιώδεις γνώρισμα ἀποτελεῖ ἡ ἐμμονὴ εἰς τὰς παραδόσεις, ἄγουν ἄνευ ἐτέρων ἀποδεικτικῶν λόγων εἰς ἀπάντησιν ἀρνητικὴν»⁵.

Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ εἶναι ἡ μουσικὴ τῆς λατρείας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Αὕτη καλλιεργεῖ «τὸ καλαισθητικὸν καὶ τὸ μουσικὸν συναίσθημα τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων»⁶, «συνεργεῖ οὐσιωδῶς εἰς τὸν ἠθικὸν ἐξευγενισμόν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὸν καλλωπισμόν τοῦ βίου»⁷, ἐνισχύει τὴν εὐσέβειαν, αὐξάνει τὴν γνώσιν περὶ τὰς δογματικὰς ἀληθείας τῆς Ἐκκλησίας καὶ δι' αὐτῆς «ὁ Ὁρθόδοξος λαὸς μένει πάντοτε ἐν τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὴν πατροπαράδοτον φαλμῶδιαν, ἣτις ἀσκεῖ ἐπ' αὐτοῦ μεγίστην παιδαγωγικὴν καὶ ἠθικοπλαστικὴν ἐπίδρασιν»⁸. Εἶναι ἐπίσης κοινὸν κτῆμα οὐχὶ μόνον τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀραβοφύων Ὁρθοδόξων τῆς Συρίας, τῆς Παλαιστίνης, τῶν Βαλκανικῶν λαῶν, ἰδίᾳ τῶν Βουλγάρων καὶ Ρουμάνων, τῶν Σέρβων καὶ τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων λαῶν⁹.

Κατὰ τὸν θεολόγον κ. Βασ. Μουστάκη «Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μας Μουσικὴ, ἡ διαμορφωθείσα εἰς τὸ κύλισμα τῶν αἰώνων καὶ ἔχουσα τὴν πηγὴν τῆς εἰς τὸ ἀρχαῖον μέλος, εἶναι πνευματικὸν κατασκευάσμα, ἔχει κατανοητικὸν χαρακτῆρα, δὲν εἶναι ἀπλῶς ἔργον αἰσθητικῆς, οἰασδήποτε αἰσθητικῆς σημασίας. Ἀποτελεῖ ἡχητικὸν ἀπαύγασμα τοῦ ὀρθοδόξου βιώματος, μὲ ἀνάλογα γνωρίσματα ἀπαντώμενα εἰς τὴν ὕμνογραφίαν, τὴν εἰκονογραφίαν, τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, εἰς ὅλον τὸ λειτουργικὸν περιεχόμενον καὶ περιβάλλον τῆς Ἐκκλησίας μας. Διὸ καὶ εἶναι ἡ μόνη μουσικὴ ἡ ἔχουσα θέσιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον λατρείαν, κάθε δὲ παραλλαγή, κάθε καινοτομία προδίδει, καταστρέφει τὴν λατρείαν ταύτην»¹⁰.

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΧΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Θεολόγος Καθηγητῆς Παιδαγ. Ἀκαδημίας Τριπόλεως

5. Αὐτόθι, στ. 1148. Πρβλ. Εἰσαγ. Θεοδώρου, Ἡ Μορφωτικὴ ἀξία τοῦ ἰσχύοντος Τριφιδίου, Ἀθῆναι 1958, σ. 68.

6. Αὐτόθι, στ. 1154 - 1155.

7. Αὐτόθι, στ. 1155.

8. Αὐτόθι, στ. 1156, Πρβλ. Θεοδώρου Εἰσαγ., Μαθήματα Λειτουργικῆς, τ. Α', σ. 332. Ὁμοίως Ἀνδρέου Ι. Φυτράκη, Ἡ Μορφωτικὴ καὶ Παιδαγωγικὴ Ἀξία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνογραφίας, Ἀθῆναι, 1970.

9. Αὐτόθι, στ. 1154.

10. Μουστάκη Βασ., ἄρθρ. ὑπὸ τὸν τίτλ. Μουσικὴ Ἐκκλησιαστικὴ, ἐν Ὁρθοκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, Ἀθῆναι 1966, τ. 9, στ. 111.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

334. Αἱ εὐχαὶ τῆς γονυκλισίας τῆς Πεντηκοστῆς πρέπει νὰ λέγωνται ἀπὸ τὸν ἱερέα μὲ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὴν ἁγίαν δηλαδὴ τράπεζαν, ἢ πρὸς δυσμάς, δηλαδὴ πρὸς τὸν λαόν; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Β.Μ.).

Οἱ εὐχὲς τῆς γονυκλισίας τῆς Πεντηκοστῆς λέγονται παντοῦ ἀπὸ τὴν ὠραία πύλη ἀπὸ τὸν ἱερέα ἐστραμμένον πρὸς τὸν λαόν. Οἱ διατάξεις τῶν χειρογράφων παρουσιάζουν κάποια σχετικὴ ἀσάφεια. Γενικῶς συμφωνοῦν στὸ ὅτι, ἐνῶ «οἱ ἀδελφοὶ κλίνουν τὰ γόνατα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοὺς αὐχένας» (ὕπαινιγμὸς ὑπάρχει καὶ στὴν πρώτη εὐχὴ «δεήσεις προσφέρειν ἐν αὐχένος καὶ γονάτων κλίσειν»), ὁ ἱερεὺς «ἀπὸ τοῦ θήματος» ἢ «ἔσωθεν τοῦ ἁγίου θήματος» λέγει τὰς εὐχὰς «ἐν ἐπηκόῳ» ἢ «εἰς ἐπήκοον πάντων» ἢ «μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον πάντων», «ἀργῶς καὶ μετὰ προσοχῆς» (κώδικες Ἀθηῶν 788, Βατικανοῦ 1877, Βατοπεδίου 320, Μεσσήνης 115, Παρισίων Κοισλ. 213, Σινᾶ 973, 1101, 1097 κ.ἄ.). Τὰ ἐντυπα ἐπαλαμβάνουν τὶς ἴδιες τυπικὲς διατάξεις σχεδὸν αὐτολεξεί. Μερικοὶ κώδικες προσδιορίζουν, ὅτι ὁ ἱερεὺς «ἔκλινεν ἐπ' ὀλίγον τὴν κεφαλὴν», ὅταν ἔλεγε τὶς εὐχὰς. (Ἀθηῶν 788, Μεσσήνης 115). Ἡ στάσις καὶ ἡ θέσις τοῦ ἱερέως δὲν προσδιορίζονται μὲ ἀκρίβεια τὸ «ἐντὸς τοῦ θήματος» καὶ τὸ «κλίνων ἐπ' ὀλίγον τὴν κεφαλὴν» ἀφήνουν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ ἱερεὺς ἦτο ὄρθιος μέσα στὸ θῆμα, ἴσως καὶ μὲ τὸ πρόσωπο πρὸς ἀνατολάς.

Ἡ ζῶσα ὁμῶς ὁμόφωνος παράδοσις θέλει τὸν ἱερέα ἐστραμμένον πρὸς δυσμάς καὶ κλίνοντα καὶ αὐτὸν τὰ γόνατα. Μὲ τὴν θάσι αὕτῃ πρέπει νὰ ἐρμηνευθοῦν οἱ ἀσάφειες τῶν διατάξεων. Αὐτὲς δὲν ἐγέννησαν τὴν τάξιν, ἀλλὰ τὴν κατέγραψαν, χωρὶς νὰ πολυπραγμοῦν γιὰ θέματα γνωστὰ σὲ ἄλλους ἀπὸ τὴν πράξιν. Εἶναι προφανές, ὅτι στὴν περίπτωσιν τῶν εὐχῶν τῆς γονυκλισίας τῆς Πεντηκοστῆς διασώζεται παλαιότατη πράξις, κατὰ τὴν ὁποία οἱ εὐχὰς ἐλέγοντο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ θήματος, ἀλλὰ μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ ἱερέως ἐστραμμένον πρὸς τὸν λαόν. Στὴν ἀρχαία ἐποχὴ καὶ οἱ εὐχὰς τῆς θείας λειτουργίας ἐλέγοντο ἀπὸ τὸν ἱερέα βλέποντα πρὸς δυσμάς, πρὸς τὸν λαόν, ἀπὸ τὸ πίσω μέρος τῆς ἁγίας τραπέζης.

335. Κατὰ τὴν διανομήν τοῦ ἀντιδῶρου μερικοὶ ἱεροφάλται συνηθίζουσι νὰ ψάλλουσι τὰς καταβασίας. Εἶναι τοῦτο ὀρθόν; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Π.Χ.).

Ἡ συνήθεια πολλῶν ἱεροφαλτῶν νὰ ψάλλουσι κατὰ τὴν διανομήν τοῦ ἀντιδῶρου τις καταβασίαι, ἔχω τὴν γνώμη, πὺς πρέπει νὰ ἐνθαρρυνθῆ, ἀκόμη θὰ ἔλεγα καὶ ἐπισημῶς νὰ ἐπιβληθῆ. Καὶ τοῦτο γὰρ πολλοὺς λόγους. Κατ' ἀρχὴν πρακτικῶς: Κατὰ τὴν ὥρὰ τῆς διανομῆς τοῦ ἀντιδῶρου εἶναι κοινὸ μυστικόν, ὅτι χαλαρώνεται ἡ τάξις στοὺς ναοὺς μας. Ἀκαταστασία, συνομιλίαι κλπ. δὲν εἶναι ἀσυνήθιστα. Ἡ συνέχισις τῆς ψαλμωδίας συγκρατεῖ ὀπωσδήποτε τὴν κατάστασι καὶ καλύπτει τὸν θόρυβον ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν μετακίνησιν τοῦ λαοῦ. Καθ' ἑαυτὰς δὲ οἱ καταβασίαι εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα καὶ ἀρχαιότερα ὕμνογραφήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ποιήσεως, συνδέουσι τὴν Κυριακὴν πρὸς τὸ θέμα τῆς πλησιεστεράς ἑορτῆς καὶ ὁ μουσικὸς τονισμὸς τῶν εἶναι πάντοτε ὠραῖος καὶ εὐρυθμὸς, ἰδίως ὅταν δὲν ψάλλονται ἀργῶς. Ἰδιαιτέρως οἱ θεομητορικῆς καταβασίαι ταιριάζουσι καὶ πρὸς τὸν θεομητορικὸν συμβολισμὸν τοῦ ἀντιδῶρου, ποὺ μᾶς δίδουσι οἱ πατέρες. Παρέχουσι ἐξ ἄλλου τὴν εὐκαιρίαν στὸν λαόν, ποὺ δὲν ἔρχεται τόσο ἐνωρὶς στὴν ἐκκλησίαν γὰρ νὰ τις παρακολουθήσῃ στὸν ὄρθρον, τοῦλάχιστον νὰ τις ἀκούσῃ στὸ τέλος τῆς λειτουργίας. Ἐχουσι ὑπὲρ αὐτῶν ἀκόμη, ὅτι, ἐν σχέσει μὲ ἄλλους ὕμνους τῆς ἐκκλησίας, αὐτῆς εἶναι ἀρκετὰ γνωστῆς ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς, ὥστε μποροῦσι ἀνετα νὰ παρακολουθήσουσι τὸ νόημα τους.

Παλαιότερα κατὰ τὴν διανομήν τοῦ ἀντιδῶρου ἐψάλλετο ἡ ἀνεγινώσκετο ὁ 33ος ψαλμὸς («Εὐλογῆσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ...»), ὁ ἀρχαῖος κοινωνικὸς ψαλμὸς (γὰρ τοὺς στίχους τοῦ 6ο «προσέλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε» καὶ 9ο «γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος»), ὅπως γίνεται μέχρι σήμερα στὴν Προηγιασμένη καὶ στὴν ἀκολουθίαν τῶν Τυπικῶν στίς ἱερὰς μονὰς. Ἡ ἀπόλυσις ἐγένετο μετὰ ἀπὸ αὐτόν, ἢ σὲ μεταγενεστέρῃ ἐποχῇ ἐλέγετο πρὸ αὐτοῦ ἢ ἀπόλυσις καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν τὸ «Δι' εὐχῶν...», ὅπως σήμερα στὴν Προηγιασμένη. Ἡ διανομήν τοῦ ἀντιδῶρου, μὲ ἄλλους λόγους, ἐνετάσσετο κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν μέσα στὴν λειτουργίαν. Καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμὸς, ἐφ' ὅσον δὲν ψάλλεται κατὰ τὸ κοινωνικόν, θὰ μποροῦσε κάλλιστα νὰ ψαλῆ κατὰ τὸ ἀντίδωρον. Αὐτὸ θὰ ἦταν καὶ συμφωνότερον πρὸς τὴν παράδοσιν. Κατάλληλοι ἐπίσης ψαλμοὶ εἶναι καὶ ὁ 144ος («Ἰψώσω σε, ὁ Θεὸς μου ὁ βασιλεὺς μου...»), ποὺ θρίσκειται στὴν ἀκολουθίαν τῆς τραπέζης καὶ διαβά-

ζεται κατά τὴν διανομὴ τοῦ ἀντιδώρου στὴν Προηγιασμένη μετὰ τὸν 33ο φαλμό. Συνδυάζεται καὶ αὐτὸς ἄριστα μὲ τὴν χορήγησι τῆς ὕλικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς τροφῆς γιὰ τὸν στίχ. 15 («οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι καὶ σὺ δίδως τὴν τροφήν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ»). Τὸ ἴδιο κατάλληλος εἶναι καὶ ὁ πολυέλεος «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός...» (Ψαλμ. 135), τὸ «Δούλοι, Κύριον» (Ψαλμ. 134), ὁ θεομητορικὸς πολυέλεος «Λόγον ἀγαθὸν» γιὰ τὶς θεομητορικὰς ἑορτὰς (Ψαλμ. 44), «Ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος...» (Ψαλμ. 136) γιὰ τὴν Τεσσαρακοστὴ ἢ οἱ φαλμικὰς ἐκλογὰς τῶν ἑορτῶν, οἱ φαλμοὶ τῶν Τυπικῶν γιὰ τὶς Κυριακὰς κλπ.

Εἶναι κοινὴ διαπίστωσις, ὅτι κατὰ τὴν διανομὴ τοῦ ἀντιδώρου κάτι πρέπει νὰ ψάλλεται. Τὸ ἀπαιτεῖ καὶ ἡ παράδοσις, καθὼς εἶδαμε. Ὁ μὴ καθορισμὸς ἀπὸ τὸ Τυπικόν, μᾶς δίδει τόση μεγάλη ἐλευθερίᾳ ἐκλογῆς ἢ ἐκ περιτροπῆς φαλμωδίας τῶν καταδασιῶν ἢ τῶν φαλμῶν ποὺ σημειώσαμε ἀνωτέρω.

Φ.

= Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α =

Κ. Γ. Μπόνη, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων. Πρὸς Ἐφεσίους Ἰγνάτιος. — **Ἐπίκαιρα**. — **Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἡ Θεωρία τοῦ Odo Casel περὶ τῆς σχέσεως τῶν Ἐθνικῶν καὶ Χριστιανικῶν Μυστηρίων. — **Μητροπ. Περιστερίου Ἀλεξάνδρου**, Ὁ Πάγκαλος Ἰωσήφ. — **Μητροπ. Δράμας Διονυσίου**, Ὁ Ἀπολεσθεὶς Παράδεισος. — **Μητροπ. Δημητριάδος Χριστοδούλου**, Ὁ μοναχικὸς βίος εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. — **Ι. Κ.**, Εἰς θυσίαν Ἀγαλλιᾶσεως. — **Βασ. Μουστάκη**, «Τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις. — **Δημ. Χρ. Θεοχάρη**, Θεολόγου, Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Λατρεία. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασοῦ 1. Ἀθῆναι 140. Προϊστάμ. Τυπογρ. Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3 Ζωγράφου. Τηλ. 787978.